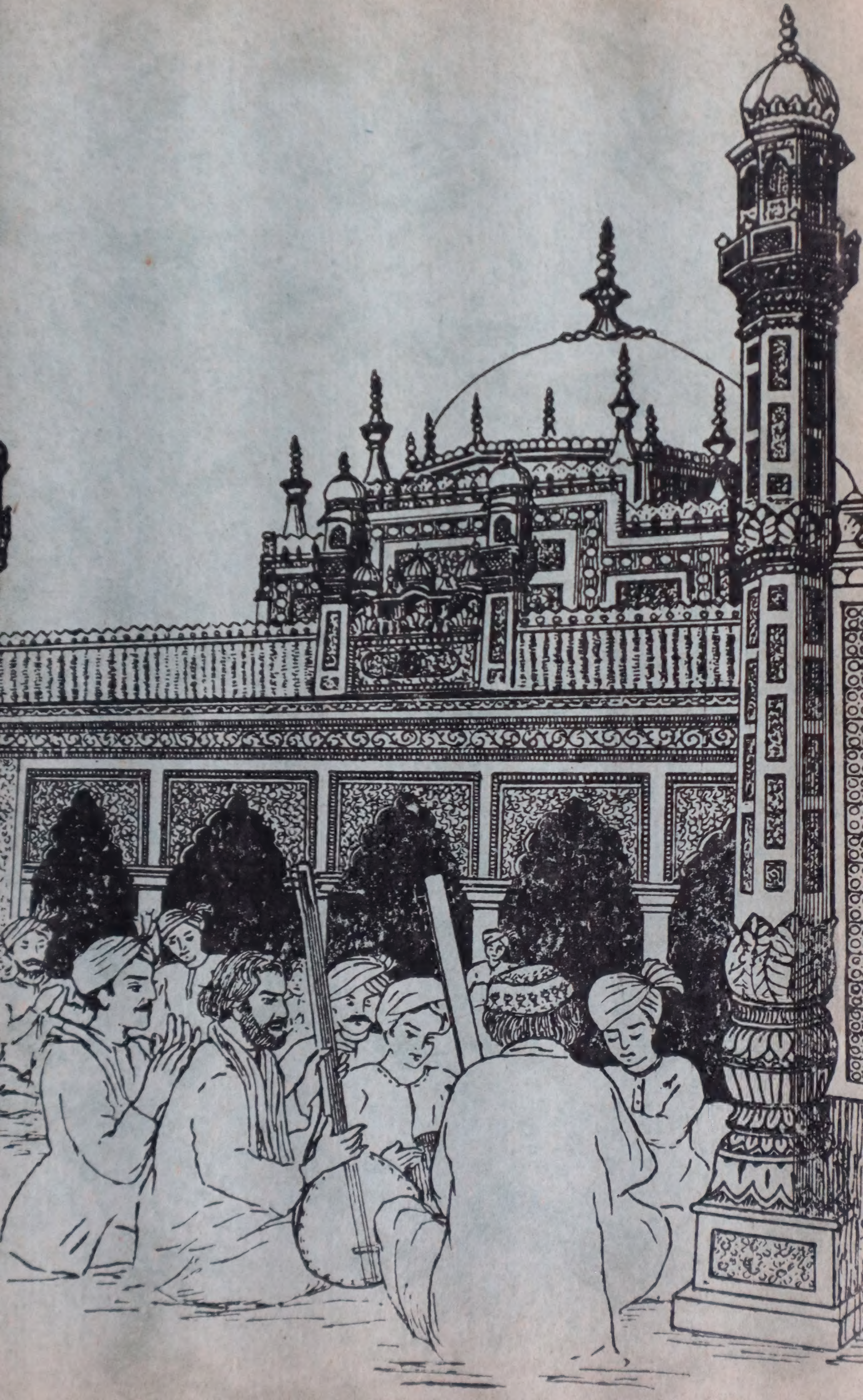

شاھ عبداللطيف

جو

سر

مومل - راڻو

دفعو ٻھريون - قيمت ڏيڍ رپيو - سنہ ١٩٦٦ع

سُرُ مومل - راڻو

داستان پهريون

١- ڪالَ ڳڌِئو سوُن ڪاڪِڙيِ، باهُو ٻيڪارِيِ،
سامِيَ سيلو سِرَ تيِ، مالا موچارِيِ،
ڏيئِيِ ڏيڪارِيِ، ڦِتيِ دِلِ فَقيرُ وِئو.

٢- ڪالَ ڳڌِئو سوُن ڪاڪِڙيِ، جِهڙو ماهُ مُنيرُ،
فَيضُ، فِراقُ فَقيرُ، جوڳِيِ جاڳائيِ وِئو.

٣- ڪالَ ڳڌِئو سوُن ڪاڪِڙيِ، ڀَهرَ سِڄَ ڪانَ پوءِ،
پَسو سُنهَ سامِيَ جيِ، رَتَ وَرَنو روءِ،
جو مُهِ مومَلَ جيِ پوءِ، مونُ ڪُنِ تهِ مَسَ نِهيِ.

٤- ڪالَ ڳڌِئو سوُن ڪاڪِڙيِ، باهُو بانَ هَرِيِ،
سائيِ سالَ کُلَنِ ۾، سامِيَ سونَ سَرِيِ،
خَبَرَ ڏيِ ڪَرِيِ، ڪا مومَلَ جيِ مَجازَ جيِ.

٥- ڪالَ ڳڌِئو سوُن ڪاڪِڙيِ، باهُو رَنگِ ڀڀوُتُ،
سِرِئو سُون سُڪُوتُ، جوڳِيَ سَندِيَ ذاتِ ڪانَ.

پيش اکر

هن کان اڳ سنڌ جي لاثاني ۽ لافاني شاعر شاه عبداللطيف جي شعر مان ٻه ٻيرا ڪي سُر ڇپائي پڌرا ڪيا اٿم، جي ڪافي ڪارگر ثابت ٿيا آهن. سندن ٻنو منورت بلڪل ئي ٻر ثواب ٿيو آهي - وديارٿين کي آڀياس ڪاڻ سُر هڪيا لکيا ٿي مليا آهن، جنهن ڪري سڄي رسالي خريد ڪرڻ جي ضرورت نه پيئي اٿن ۽ عام ماڻهن لاءِ لوڪ پريه آڪاڻين تي ٻيهاريل سُرن، منجهن شعر مان رس پراپت ڪرڻ - ڪن - رس ۽ مَن - رس ٻنئي - ممڪن ڪيو آهي. انهيءَ مراد سان ئي هن ٻيري سُر مومل - راڻو ڇپايو ويو آهي. هن ڪتاب ۾ ٻڻ اڳي موافق سڄو سُر، اُن سان لاڳاپو رکندڙ ڪهاڻي ۽ شعر ۾ ڪم آندل اهم اکرن جي معنيٰ ٻڻ ڏني ويئي آهي. آشا آهي نه هيءَ ڪوشش ٻڻ اهڙي ڪارائتي ثابت ٿيندي، جهڙيون هن کان اڳ واريون ٿيون هيون.

١٥ فبروري ١٩٦٦ع. هاڙيوالا

لَکين لُڌُو وِٽا مَٽي، مَٿي وات وِٺا ٿِي، مِيان!
ڪاڪِ هَلِبو ڪَڏِهين؟
جِهکي پُڇان، سو چَوي:
"آئِيو ڪونه اُنان ٿِي، مِيان!"
ڪاڪ هَلِبو ڪَڏِهين؟
ڪوتائو ڪَرِيم جو، آئِيو پَهِي پَرِيان ٿِي، مِيان!
ڪاڪِ هَلِبو ڪَڏِهين؟
حُڪُمَ ڏِندَء هَٿَ ۾:
"هاٿِي هَلُ هِتان ٿِي، مِيان!"
ڪاڪِ هَلِبو ڪَڏِهين؟
اَدِ يُون! عَبدُالطيفُ چي،
پِرِينَ پاسِ پُران ٿِي، مِيان!
ڪاڪِ هَلِبو ڪَڏِهين؟

داستان ٻيون

١- آءٌ لانگوئِيا لال! ڪِهِ پَرِ ڏِٺيءِ گُجَرِ يُون؟
آبُ اُرتو اَکِيين، لُڙڪَ وَهائِيين لالَ،
ڏِٺَءِ جي جَمالَ، سامِيءَ! ڪَهُ نہ سَلائِيين.

٦- بيکارِيءَ کي ٻرَ مِ، وِٺو کَيفُ چَڙهي،
ڳالِيوُن کَندي کاڪ جِيوُن، ڳوڙها پَٽِس ڳڙي،
کا جا اَنگُ اَڙي، جِنَ چِنا ڦَت چُڙي پَٽا.

٧- سِڄُ سُياٽي جا کَري، سامِيءَ سائي رُوءِ،
اَچِي تي عَطُرَ جِي، مَنجها مُگَتَ بُوءِ،
سا ڏيکارِيهوُن جوُءِ، جِتان لاهُوتِي لَعلُ ٿِئو.

٨- سِڄُ سُياٽي جا کَري، سامِيءَ سائي وَنِڪَ،
سَهِي نہ سَگهان سات سِنءِ، تِہ جي راسِنِ جي رَونقَ،
ڪِ رَتائِين لاکَ مِ؟ ڪِ ڏِنائِين پانَ پِڪَ؟
سَندِيءَ سوڍَلِ سِڪَ، کَپُرَ کورُون جَهلِيوُن.

٩- جوڳِيءَ تي جَڙاءُ، نِسوروئي نِيهَ جو،
پَتَنگُ جِنَ پيدا ٿِئو، سامِي سِڄَ وَڙاءُ،
آيو ڪاڪِ ٽَڙاءُ، ڪُنڌارِنِ ڪَکورِ ٿِئو.

وائِي: تان تُوُن وِهُ سَنبهِي، سائي! مِيان! پاندِي! مِيان!
ڪاڪِ هَلبو کَڏهِين؟

٧- جوڳِيَ جاڳائي، ماري وِڌو مامِري،
لَنءُ لُڏُوڻي ڪَندِيِن، اَميو آهي،
وَچو جي ڪاهي، نه نِڪون پَسو نِيهَ جِيُون.

٨- هَلو، هَلو ڪاڪِ تَڙِين، جِتي نِيهَ اُڇَلَ،
نَه ڪا جَهلَ نه پَلَ، سَيُڪو پَسي پِرِيَ کي.

٩- هَلو، هَلو ڪاڪِ تَڙِين، جِتي گهَڙجِي نِيهُ،
نَه ڪا راتِ نه ڏِيهُ، سَيُڪو پَسي پِرِيَ کي.

١٠- هَلو هَلو ڪاڪِ تَڙِين، چَڙو جِتِ چَڙهَنِ،
ڪوڙين رَنگِ رَچَنِ، پانوڙِي پِڪَ سِين.

١١- ڪَرَها! ڪارَڻِ ڪاه، توکي ڏَڻيَنِ ڏارِئو،
ساري ڏِيهِ، سَيِدُ چئي، لُڏاڻي تان لاهَ،
مُقابِلو مُومَلَ سِين، تِندو سَنجِهه صُباحَ،
سوڍي جِيَ صَلاحَ، ڪَونرَ چَرَندين ڪاڪِ جا.

٢- ”ڳُجهَرِ کي ڳَجهَميلَ جيئُون، ٽاوَنِ ۾ ٽَمَرُون،

هَٽي حاڪِمِنَ کي، زور پِرِيُون زَبَرُون،

ڪاڪِ ڪَنڌِي قَبَرُون، پَسو پَرَ ڏِيهِنِ جيئُون.“

٣- ”ڳُجهَرِ گارُوڙِينِ، اَڇو آڏِي اُپِيي،

مَٿا پِيٺِي تَنِ، بَدا بارڻ هَٽَنِ جي.“

٤- ”مُومَلَ کي مَجازَ جا، اَکِنِ ۾ اَلماسَ،

نَہ ڪا عامَ نَہ خاصَ، جي وِڌا سي وَڍِيا.“

٥- ”مُومَلَ کي مَجازَ جا، اَکِنِ ۾ اَنبُورَ،

هَٽي حاڪِمِنَ کي پَٽِ نِهاري پُورَ،

گهوٽَ ڦِرِي گهُورَ، جي وِڌا سي وَڍِيا.“

٦- ”مُومَلَ ماري مِيرَ، آهيڙِينِ کي آڪِري،

سُودِيَ گهَٽا سَڪائِيا، پَڙهِيا، پَٽَتَ، پِيرَ،

هَٽي تَنِ کي تِيرَ، مَٽِيُون جِنِ مَٿَنِ ۾.“

وائي: راڻا جي رجبوت، مومل سهي پسندا.

ڍڍا، پٽت، پير، توڙي مير، همير، مرندا،

مومل سهي پسندا.

مڃي رضا رب جي، هتان سڀ هلندا،

مومل سهي پسندا.

ڪلمي ساڻ لڏائيين، هادي! هن هندا،

مومل سهي پسندا.

سهڪي سڪرات ڪرين، والي! وير وداع،

مومل سهي پسندا.

اُهڪي وير اچيج تون، اٿي احمدا!

مومل سهي پسندا.

متان ڇڏين مڱڻو، مهڏا مرشدا!

مومل سهي پسندا.

ڪل نفس ذائقة الموت، سڀي اي صدا،

مومل سهي پسندا.

اصل لکيو انگ ۾، ٿيندو تان پ ادا،

مومل سهي پسندا.

١٢- آکُون، ڏاکُون، سِرکَنبَ شاخُون،
جِتِ چوکا چَمڪَن، ڪَوَنرَ،
مَٿي سيڻي ماڙيا، جِتِ نه پِرنِ پَوَنرَ،
ڪُنڌارِيُون ۽ ڪَوَنرَ، ڪاهِ نه پَسُون ڪاڪِ جا.

١٣- نَنڍو، تان ڪوهُ؟ پَرَ وِڪين آهي وِڏو،
وَڄُو ڪاڪِ ڪَندِنِ ۾، پَهَسَ پَکي جِنِ پوءِ،
اِنَ ڪُرَ سَندو ڪوءِ، مُيو مانو نه ٿِيي.

١٤- ڪَرَها! ڪاڪِ چَڙهِي، وَنءُ وَٽائُون نِڪري،
لُڏُو وِٽا، لَطِيفُ چئي، آيو ڪو نه وَري،
گهَٽا اِتِ گهِڙِي، وَڃَ وِساري هَلِئا.

١٥- چَڙهيا چارَئِي يارَ، سُودا شِڪاري،
فِڪرَ ساڻُ ڦِٽي ڪِي، سودي سوپاري،
وِٺا ڪاهِندا ڪاڪِ ڏي، جِتِ مُومَلَ موچاري،
موٽِئا نه ماري، ڪَوَنرَ لَتاڙي ڪاڪِ جا.

٣. سونَ ورنيون سويئون، رُپي رانديون ڪَنِ،
اَگَرَ اوطاقُنِ ۾، ڪَتوريون ڪَنُنِ،
اوتِيائون عَبيرَ جا، مَٿي طاقَ ٽَڙَنِ،
بانَنِ بيلون ٻَڌِيون، پَسِڻو سونهَ سَڙَنِ،
تِتا لاهوتِي، لَطِيفُ چئي، پَسَڻَ لَءِ پِرِيَنِ،
اِجهي تا اَچَنِ، ڪاڪِ ڪَڪورِ تا ڪاپڙي.

٤. جي ڪاڪِ ڪَڪورِ تا ڪاپڙي، تَنِ لَهي نَہ لالي،
ڪَڙي ڪَيفَ خُمارِ تا، مَيءِ پي مَوالي،
ڪَري حاصُلُ هَلِيا، ڪَيفِيَت ڪَمالي،
وَڃَنِ وِصالي، لُڏُ وِٽِيا لوڏي تِتا.

٥. لُڏُ وِٽِيا لوڏي تِتا، وَڃَنِ مَنجهه وِصالَ،
اَڄُ اَرتو اَڪِيين، ڪاڪِ پِيتائون ڪالَ،
ويٺي ويچارَنِ وِسَري، صُباحَ جي سَنڀالَ،

اَدِيُوَن، عَبۡدُاللطيفُ چي، فائِقَ فَضُلَ ڪندا،
مُومَلَ سَهي پَسَندا.

داستان ٽيون

١- جِهَڙا گُلَ گُلابَ جا، تِهَڙا مَٽِنِ ويسَ،
چوٽا ٽيل چَنبيلِئا، ها ها! هو! هَميشَ،
پَسِڻو سُنڌَ، سَيِدُ چي، نِيهَ اَچِنِ نيشَ،
لالَن جي لِبيسَ، اَنڊِ اَکُرُ نَہَ اُجَهي.

٢- جِهَڙا پانَنِ پَنَ، تِهَڙيُوَن سالُوَن مَٽِنِ سائِيُوَن،
عَطُرَ ۽ عَبِيرَ سين، تازا ڪِيائُوَن تَنَ،
مَڙهئا گَهڻُوَن مُشڪَ سين، چوٽا ساڻُ چَندَنَ،
سُنهَنِ رُپي سونَ سين، سَندا ڪامِڻِ ڪَنَ،
ڪِيائِين لالُ لَطيفُ چي، وَڏا ويسَ وَرَنَ،
مَنجِهہ مَرَ ڪِنُسِ مَنَ: "سوڍِي سين سَگُ ٿِئو."

١٠ رُوءِ راڻي جي ناهِ ڪو، سوڍو سَوائي،
لُڏُوڻا، لَطِيفُ چئي، لالي تنهِ لائي،
ڪانهِ ٻي وائي، ٿِئو مِڙوئي مَينڌرو.

١١- رُوءِ راڻي جي ناهِ ڪو، سوڍو سَيَنِ سوُنهَن،
لاٿائين، لَطِيفُ چئي، مُتاءَ دِلِنِ ڏُونهَن،
ڪانهِ ٻي وِرُونهَن، ٿِيو مِڙوئي مَينڌرو.

١٢- رُوءِ راڻي جي ناهِ ڪو، سوڍا ٻِئا ٻِهِ سُڃانَ،
نِسورِيائي نِيهَ جي، ڪَسِيائين ڪَمانَ،
ڇَڏي وِٺا ڇوهَ ۾، دَعوائُون دِيوانَ،
ٻي وَهِيائي ڪانَ، ٿِئو مِڙوئي مَينڌرو.

١٣- ڪاڪِ ڇَڏِيائُون ڪُنڊَ تي، پاڻا وِٺا پَٽي،
لوڍِيڙَنِ، لَطِيفُ چئي، سوڍو ڪِٿو سَهي،
مُومَلَ ماڳ رَهي، ٿِئو مِڙوئي مَينڌرو.

ٻِري کان پاسي ٿِيا، مامِرين مِثالَ

جانِبَ جي جَمالَ، رَکيءِ، بَسُ! رِهيو ڪِٿا.

۶- رَچِي جي رِيتو ٿِيا، ڪِين اُبانڃِنِ اوءِ،

ڪُسيُ نَه ڪاري ٽِهِ ڪي، جو هالاري هوءِ،

ٽوٽي ڏوٻي ڏوءِ، نَه لالي ٿِهين نَه لَهي.

۷- جِهِ ٽَڙِ ڏوڙُون ڏُوَنِ، چوٽا چَندَنَ چِڪَ ڪِٿو،

اَچَنِ پونَرَ پَنيولِنا، پاٽِيَ ٿِهين ٻُوڻِ،

واوَلَ رَتو رُڻِنِ، ڪو ڏهُ لَڳو واسُئين.

۸- جِتِ رايائِين راٽِنِ کي، چَندَنُ چِڪَ ڪري،

هاٽي اِنين پيٽِبين، وِرِهُ ڏراڪا ڏي،

سوڍو سُبَجَ ڪَري، مومَلَ ماري هلِئو.

۹- گُجَرِ گهٽا گهاٽيا، پاٽا لَڳُس گهاءُ،

مَيڊَري مُلاءُ، لَڳُسِ ڪانُ ڪهارَ جو.

١٩. مُومَلَ ناهي مَيدَ رو، توڏي مَنجهه نَصِيبَ،

مُون کي، مُون حَبِيبَ! طعنو ئِي تُهجو.

٢٠. آئُون طعني سُوڙي تُهجي، تُون طعنو ئِي مُون،

سو ڪِينَ سَرِئو سُون، جو، سَرَتيُون! ڪِهِ نَہ سَرِئو.

٢١. سُٺي طَعنو تُهجو، حالُ وِڃايمِ حَقَ،

لَکِينِ لوڏي آئِيا، سوڍي لاٿمِ شَڪَ،

ڏُنمِ ڪاڪِ کَهَڪَ؛ سِگهو موٽِج سُپرِينَ!

٢٢. ڪَڪوري ڪاڪِ ڌهي، راڻا! پانءِ مَرَتُ،

سوڍا! لاءِ شَربَتُ، نِسوروئِي نِيهَ جو.

وائي: مَيدَرا! مُون کي، راڻا! جِمَ وِساري ڇڏِيين!

مُون کي طعنا تُهجا، ڏيهُ مِڙوئِي ڏي،

جِمَ وِساري ڇَڏِيين!

راڻي ني رِيسَ ڪِئِي، کَرَ سِين ڪِلِيمِ جِي،

جِمَ وِساري ڇَڏِيين!

١٤- ڪاڪِ ڇڏيائون ڪُنڊَ ۾، پاٽا وِيا پَري،
تَنِ کي ناتِرِ ڪوهُ ڪري؟ جي لُڏُوڙِيا لَنگهي وِيا.

١٥- ڪاڪِ نَہ جهلِيا ڪاپَڙِي، موهِيا نہ مَٺڻِ،
ٻائِنِ ۽ ٻانهنِ ۾، ٻَنڌَرِ ڪِينَ ٻُجهنِ،
لَڪِينِ لاهُو ٿِيَنِ، اِهَڙِيُون اوڙِيا ڇڏِيُون.

١٦- اِهَڙِيُون اوڙِيا ڇَڏي، وِيا لاهُوتِي لَڪَ،
پايو پَٽِينِ وِيٺِيُون، ڪاڪِ ڏِجاڻِيُون ڪَکَ،
پِيئِي اِيَ پَرَکَ، نَہ سوڍِيُون سِجهائِي وِيا.

١٧- ڪاڪِ نَہ جَهلِيا ڪاپَڙِي، موهِيا ڪِهِ نَہ مالَ،
سوڍِيُون سِجهائِي وِيا، هِهَڙا جَنِين حالَ،
جي چوڙِنِ ڏِنا چالَ، تَپِ لاهُوتِي لَنگهي وِيا.

١٨- تُوڙِي ناهِ نَصِيبَ ۾، مُومَلَ مِيڙَ رو،
پُنڌُ جِمَ پاهِين وَرِين، مَنجها پِرِتِ پَرو،
راڙِي لَءِ مَرو، وِهُ طَعنِي سِين وارِجِي.

۵- ڪِنِن ڪَرَ موڙِئا، نيڙُو ايا نيٺئي،
راڻو راتِ نَه آئِيو، ويلَ ٽَري ويٺئي،
ڪوءِ سا ڪاٽي راتڙي! جا پِرِيَنِ ري پيٺئي،
مون کي ڏَنءِ ڏيٺئي، وَڃي ڍولو ڍَٽِ قرارِئو.

٦- سوڍي ڏارا، سَرَتِيُون! پِئو پِنِن ۾ پَنگُ،
اُباڻجي اُڄ وِئو، راڻا! تو رِءَ رَنگُ،
هِيين سان هاڃو ٿِئو، پِئو اوسيڙي اَنگُ،
مون توهِيسين سَنگُ؛ پُڄايو، پُڄان پَهي.

۷- توکي مَعلوُمُ مُهِجيُون، سوڍا سَيبيٺي،
آڳاندو اَرِواحَ کي، آهِيين اهوئي،
وِهَڪَ مون ويٺي؛ پُڄايو، پُڄان پَهي.

۸- ڏاٽي گَهٽا اَڇَنِ، مَنُ سوڍي وِنگسِئو،
ڪا جا لائي مَيڏَري، لالي کي لِڳَنِ،
راڻو اَڪَڙِيَنِ، وِسارِيان، نَه وِسَري.

داستان چوٿون

١. شمع ٻارِيندي شَبَ، پِرَهَ ٻاکوُن کيِيوُن،
موتُ، مَران ٿي، مَيدَ را! راڻا! ڪارَڻِ رَبَ،
تُهجيَ تات طَلَبَ، ڪانگَ اُڏايمِ ڪاڪ جا.

٢. اُپيِ اُيارِ ٿامِ، نِکَتَ سَبِ نَئِي وٺا،
هِڪْ مِيو، ٻيو مَيدَرو، راتِ سَڄِي سارِ ٿامِ،
ڳوڙها ڳِلِ ڳاڙِٿامِ، سوُرِجَ شاخون ڪيِيوُن.

٣. ڏِيا تيلَ ٿُليلَ جا، ٻارِيمِ تائين ٻانگَ،
ڍولو ڏَيتِ رَهائيو، ڪِهِ سَناڻي سانگَ،
چانگي چَڙهي آءُ توُن، لالَ! ٿرائي لانگَ،
ڪوڙين ڍِنين ڪانگَ، اُڏايامِ اَچيج توُن.

٤. وَتِ سورِيندي، وَلَها! وِٺو تيلُ ٻَرِي،
موتُ، مُسافِرَ سُپِرِين! چانگي تي چَڙهي،
راڻي لاءِ رَڙِي، ويٺي وِهامي راتَڙِي.

گھرَ مھارا گھوريا، سُرَھو مُون نہ ٿھاءِ،
سائِينءَ کارڻِ، سُپِرِينِ! لا! مَيو تُون موٽاءِ۔
کاڪِئا وَڃڻُ کيڏَهِينِ، راڻا! تو نہ رَهاءِ،
سائِينءَ کارڻِ سُپِرِينِ، لا! مَيو تُون موٽاءِ۔
سَنَمِ ساهيڙِيَنِ جا، طَعنا توهِينِ لاءِ،
سائِينءَ کارڻِ سُپِرِينِ! لا! مَيو تُون موٽاءِ۔
سوڍا! سُکِياڻِي ڀِيان، پيرُ پَرَچِي پاءِ،
سائِينءَ کارڻِ سُپِرِينِ! لا! مَيو تُون موٽاءِ۔
آسائِتِيَ کي، عَبدُاللطيفُ چئي، مُولا مُحِبُ مِلاءِ،
سائِينءَ کارڻِ سُپِرِينِ! لا! مَيو تُون موٽاءِ۔

داستان پنجون

١- سَگھہ کَري سِين سِيہَ، کَندُ مَ ڦِيرِج کيڏَهِينِ،
رَمِجِ راڻِي پُٺِ ۾، نِرتُون مَنجھا نيہَ،

٩- راڻو ڪا راتِ وٽو، پُڄهي ڳالِ ڪَري،
سوڍي رِءَ، سَرَتيوُن! هَڏِ نَہ ساهُ سَري،
وَڃي، ماڻَ وَري! آسائتي آهيان.

١٠- سوڍي سُتي لوءِ، ڪا جا موُن سين ڳالِ ڪَي
سا جي ٻَڌَرِ پوءِ، تَہ، سَرَتيوُن! ڪا نَہ سُمَهي.

١١- راڻا! تُهجي راهَ تي، ڏِيهاڙي ڏيڪان،
راڻي جي رِهاڻِ جِيوُن، روُحَ اَندَرِ ريڪان،
مَحَبَتَ جِيوُن ميڪان، توسين، لالَ! لِپيتيوُن.

١٢- آءُ، راڻا راحَتَ! ڏاجَ ڏَرَتيَ جا ڏَٽي!
سِڪَنِ تِيوُن سُهاڳَڻِيوُن، سوڍا! تُهجي سَتَ،
موُن تان لاهِ مَرهَتَ، ڪامِلَ ڏَٽي ڪاڪِ جا!
وائي: مَيو توُن موٽاءِ، موُن رُندي راتِ وِهاءِ،
سائِينءَ ڪاڙِهِ، سُڀِرِين! لا! مَيو توُن موٽاءِ.

ڦُرُ وِڏُو ڙُٽو لاَهِين، جِنءَ پُرُ پُڄِنوءِ پانڌِ،

هَيءِ! پَکِيَءِ هيڪاندِ، سوڍو سارِندِنءَ گهڻُون.

٧- رُسُ مَ، رُسَڻُ گهورِئو؛ اُٺ اوراهُون آڻِ؛

ليڙي جو، لَطِيفُ چئي، تَنگُ سَوارو تاڻِ،

شَرمِندِيُون سَيِين پَرِين، پُٺِيَ لائِج پاڻِ،

اَچي مُشکَ ماڻِ، تَه، سوڍا! سُکِياڻِي ٿِيان.

٨- رُسُ مَ، رُسَڻُ گهورِئو؛ اُٺ اوراهُون چَرڙِ؛

تورِءَ کاڪِ کَڙي ٿِئي، ساڻُ سِرکَنڊَ سوڙِ،

اَچي چَندَن چوڙِ، تَه، سوڍا! سُکِياڻِي ٿِيان.

٩- رُسُ مَ، رُسَڻُ گهورِئو؛ پَرَچُ، مَ وانءِ پَري؛

مارِيَسِ ڦَٽَ فِراقَ جي، جهَٽَ جي ذَري؛

لالَنِ جي، لَطِيفُ چئي، سُونهائِي سَري،

آيِس تو کَرِي، تَه، سوڍا! سُکِياڻِي ٿِيان.

لاءِ مَ وَسِيج عامَ ٿِي، جِنِ، مُومَلَ! وَسنِ مِيهَ،
سَندي سَختَ ڏيهَ، سوين سارِندِنءِ گهٽُون.

٢- وِلِڙِيو وِچِج واتَ، ڪَنڌُ مَ ڦيرِج ڪيڏهين،
لوٽي ڦيرَ لپاتَ، لَگَندِيءَ، لَطيفُ چي.

٣- ڪَنڌُ مَ ڦيرِج ڪيڏهين، وِلِڙِيو وِچِج راهَ،
اَڄُ ڪِ سَنجهه صُباحَ، نيئِي ڏِرندءِ ڏُورِڙ ۾.

٤- جا پُون پيرين مُون، سا پُون مَٿِي سَجَڻين،
ڏِڳَـــ، لِنبا ڏُورِڙ ۾، اُئِي ڏِنا سُونُ،
ڏيهَ مِڙيئِي ڏُونِ؛ اُئِي لوچِ، لَطيفُ چي.

٥- لَڏِيو لَطِيفَنِ، پَلاٽِي پَندِ پِئا،
هَتا حَبِيبَنِ، ڪَڏِهِ ڪو نَهَ ڏِڪو ٿِيو.

٦- راڻو پانيو رانِدِ، وَڃِئو ڪِنءِ وَڙِ رائِيين؟

١٤- ڪاڪِ ڪَڙهي، وَڻَ وِئا، ٻَرِئا رَنگَ رَتولَ؛
تو ڀُڃاڻا، سُپِرِين! هِيَڙي اُچَنِ هولَ،
جي مُون سين ڪِيءَ قولَ، سي سِگها پارِجِ، سُپِرِين!

١٥- ڪاڪِ ڪَڙهي وَڻَ وِئا، لُوٽو لَباڻو؛
تو ڀُڃاڻا، سُپِرِين! آئَڻَ اُجهاڻو،
مُنِ سين ماڻو، مُناسِبُ نَہ، مَيدَرا!

١٦- حالُ قُربانُ، مالُ قُربانُ، گهورِيان لُباڻو؛
فِدا تِي فَقِير جو، شَلَ وُسي مَ راڻو!
مُنِ سين ماڻو، مُناسِبُ نَہ، مَيدَرا!

وائي: ڏُورِ وڃڻو، ڏِيہَ لائي، ڪا سوِيَلَ کي سَمُجهائي،
جيڏِيُون! مُهِجي راڻَلَ کي ڪا ٻاجهَ پَئي!
چَنا، مَنَهَہ، ماڙِيُون، اوڏاهين اَڏائي،
جيڏِيُون! مُهِجي راڻَلَ کي، ڪا ٻاجهَ پَئي!

١٠- وُسُ مَ، وَسڻ ڏهوريو، واڳا! چَڙهه وِياءِ؛
ميت مدايون، موٽ ٿيون، ڪري پريت نياءِ،
لالن جو، لطيف چئي، ڪونهه سونهه سماءِ،
اوڏڙ ڏسجي آءِ، ته، سوڍا! سُکيا ٿي تيان.

١١- وُسُ مَ، وُسڻ گهوريو، چڙهه، واڳا! ويڏائي؛
ڏُڄي ميت، ميڏرا! عاقل! اڳلائي،
لپيٽج، لطيف چئي، ڪامل! ڪمائي،
ڪر معاف مدائي، ته، سوڍا! سُکيا ٿي تيان.

١٢- ڪاڪِ ڪَڙهي، وَڻ وِڻا، جلي مُهجي جان؛
رکي ڪامَ ڪِٽڪِٽو، ماريس ته ڪُمان،
هَڏ نه جيان هاڻ! سگهو موٽج سُپرين!

١٣- ڪاڪِ ڪَڙهي، وَڻ وِڻا، پَرنا محل ماڳ.
سوڍي جي سرتيون! وِڌيس وِهِ ويراڳ،
سُورن لاٿيا ساڳ، سگهو موٽج سُپرين!

داستان ڇهون

١. نَہ وارِثُ، نَہ وَلَهو؛ نَہ سَگُ، نَہ سِياڪو؛

تو پُڄاڻا، سُهڻِين! آئِم اولاڪو،

پانڌِيا! پاراپو، ڏِجان ڀاتِيَ ڀولَ ڪي.

٢. ڏِجان ڀاتِيَ ڀولَ ڪي، سَنيهو ساري،

مُنکي ڦَٽُ فِراقَ جو، مَيڏَرا! ماري،

اَچِين جي واري، ڪَرَهو ڪَميڙِيَ تي!

٣. ڪَرَهو ڪَميڙِيَ تي، سويا! وارِ، سڄاڻَ!

ڪُهُہ ڪَرِيان ڪاڪِ ڪي؟ تَنَ توهِين ڏي تاڻَ،

لاهي غيرَ گُماڻَ، اَڳِرِ آءٌ اُڪَنڊِ يِين.

٤. اَڳِرِ آءٌ اُڪَنڊِ يِين، پَرِچِي پيارا!

پَلڪَ پَراهُون نَہ سَهَنءِ، جِيَ جا جِيارا!

نيھا نِيزارا، سَڄِ، تَہ مان سُورُ لَهي.

ميڙ مُنجان ٿي، مَيڏَرا! تو ڏِر ٿيلاهي،

جيڏِيون! مُهِجي راڙَلَ کي، ڪا ٻاجهَه پُئي!

مِنَتَ مُهِجي مَيڏَرو، مانَ مَ موڙائي،

جيڏِيون! مُهِجي راڙَلَ کي، ڪا ٻاجهَه پُئي!

ڦَٽيَلَ مِيهَ فِراقَ جا، وِيٺي وَسائي،

جيڏِيون! مُهِجي راڙَلَ کي، ڪا ٻاجهَه پُئي!

سويا! سِرُ پُرِ گهورِيان، آءُ ڪَرَهو ڪاڪِ وَرائي،

جيڏِيون! مُهِجي راڙَلَ کي، ڪا ٻاجهَه پُئي!

لُڏَوِٽا، لَطِيفُ چي، شَلَ پيرُ مُيءُ ڏي پائي!

جيڏِيون! مُهِجي راڙَلَ کي، ڪا ٻاجهَه پُئي!

٩- لوڏي لَکَ اُڇَلِ، رُوءِ راڻي جي ناهِ ڪو،
هِڪُ اُڪيوُن، ٻِيا اُگَرا، ٻَرِ ۾ تا ٻَڇَنِ،
سي ڪِنءِ، مُيڏَ را! مَڇَنِ؟ جي تو سُورِيَ چاڙهيوُن.

١٠- مُومَلَ وينئي مَيڏَرو، سَدائِين ساري،
وَلِيوُن واسَ وَرَنيوُن، چانگي ڪي چاري،
جَڏهِ تَڏهِ سُورِين، اِيندُمِ اوتاري،
سوڍي سِين ساري، ڳاليوُن ڪَندِ يَسِ ڳُجهَہ جيوُن.

١١- سوڍا تُهِجي سوُرَ، اَندرِ آڳيوُن لائِيوُن،
راڻا! رِهاڻِن جا، مارِيئم مَذڪُورَ،
طَعنا ڏِيئِم تُورَ، آءُ، تَہ ٻَرچوُن ٻاڄَ ۾.

١٢- راڻا! رِهاڻيوُن، سوڍا! ويئي سارِيان،
سَهَسين سِجَ اُلٿا، رانيوُن وِهاڻيوُن،
ڪوڙين موُن ڪاڻيوُن، ڍولا! ڍَڪي، آءُ توُن.

٥- سَڄِ تَہ مان سُورُ لَهي، اَکِيُون پُري پاڄهہ،
راڻي جي رِهاڻَ کي، ويٺي وِڄهان واڄهہ،
سوڍا! لَهي ساڄهہ، پَسُ توشَڪون، ٽَڪيا.

٦- پَسُ توشَڪون، ٽَڪيا، سيڄي وِهاڻا،
پَسڻو هَنڌُ، پُڇي هِيڙُن، جي حَبيبَنِ هاڻا،
هِڪ ٽِنگا ٽاڙاڻا، پِڻو موٽِڻو نان نَہ مَينڌَرو.

٧- ڪَري موٽ مَيندَرو، جي اُڏوٺا لالُ،
گهرُ مِڙوئي گهوريان، هُنڌَ پُڄو حالُ،
راڻي ڏارا راڄ پر، مون نہ گُهرجي مالُ،
سوڍي کي سُوالُ، ڪَريان ٿِي قُربَ جو.

٨- سوڍا! سُورَ سُڪائِيُون، اَکِيُون آبُ نَہ ڪَنِ،
راڻي جي رِهاڻِ کي، وڙو ڪِيُون وَڃَنِ،
سي ڪِنءَ، مَينڌَرا! مَڃَنِ؟ جي تو سُورِي چاڙهِيُون.

ماڙهوُ جي مَصلاحَ جا، سودا! ڪجِ سَهي،

وِينديءَ ڳالِ وَهي، وِڪرِ پُنڊهِ، وَلهَا!

وائي: نيئي نيئي ڏيجِ، اي اَدا! اَدا!

سائي! پِري سَنيهو.

پيرين وِجهي هَٿڙا، زارِيُون زورِ ڪَريجِ،

سائي! پِري سَنيهو.

ڪالَ ڪُوماڻا گُلڙا، سُڪا مَٿي سيجَ،

سائي! پِري سَنيهو.

تولَ هَنجُون هارِيان، هي جي مَنجها هيجَ،

سائي! پِري سَنيهو.

جِنْ تو پيرو نَہ ڪِيو، تِنْ ماءِ مُئي سُٽيجِ،

سائي! پِري سَنيهو.

١٣- مُون گهرِ اَچِي جي ٽِيي، مَيڏرو مِهمانُ،
آٽي جهوڪِيان آڳِ ۾، جيري وِجهان جانُ،
ٽاٽي ٽَنُورَنِ ۾، پيري هَٽان پانُ،
پِيڪُن سُوڊو پانُ، گهرُ ٽڙُ گهوريان پِرَ تان.

١٤- اُڄَ نَہ ڳالائونِ، هوُنِ ڏِيهاڙي نِجهري،
ٻَسو! ٻَہُ ٻِڻونِ؛ آتَڻُ سُڃو اُنِ ري!

١٥- اُڄَ نَہ پَسان سي، آتِڻ ڪِتُمِ جَنِ سين،
هاڙي تَنين ڪي، ڪَنڊِيَ ڪاڪِ نهارِيان.

١٦- تُون ڀانئي، ڀَتَ ڏَٽي؛ ڀولا! تُهِجو ڀَتُ،
ڀانئي ترازِيَ تورِيان، تَہ مُلڪُ نَہ تُهِجو مَتُ،
لاهي ڪَسَرَ ڪَتُ؛ اَچي ڪوڙِ ڦَنائُون ڪاڪِ ۾.

١٧- ڪوڙِ ڦَنائُون ڪاڪِ ۾، راڻا! وِيهُ رَهي،

چَڏي حيلا هَلِئا، مُوهَل مارِ يائُون،
پيرو پَڳائُون، آسَرِ آرامي تِئا.

۴- پيرو پَڇُ مَ، ڪاڙي! لاهي وِهُ مَ لاڳَ،
تان مُون هِيڙو ماڳَ، جان تُون، جوڳي جُوءِ ۾.

۵- سودي سِرُ نِئو، هِتِ ڪَرَنگهرُ سِڪِيو،
راتي جِيَ رِهاڻِ ڪي، سِڪي ساهُ پِئو،
پَسان ڪِينَ پِئو، تو رِءِ اَکڙِيَن سين

۶- سودي مُهِجي ساهَ سين، جيڏيُون! جِنءِ ڪِئو،
ڪَڙِ مُون ڪاڪِ تِيي، آنَڻُ وِسَرِ ئو،
پَسان ڪِينَ پِئو، تو رِءِ اَکڙِيَن سين.

۷- جيڏيُون! مُهِجي جِيَ سين، راتي رِڻُ ڪِئو،
قَلبُ ڪاڪِ ڪَنڌِنِ ۾، پُرزا تِي پِئو،
ٻُجهان، ٻَهَرِ وِئو، هيُون هَنڌ نَه اَچِين.

نماڻي جي نڇري، پيهي تون پڇيج،

ساٿي! پري سنيهو.

اُهڪي، عبداللطيف چي، اچي آڏر ڏيج،

ساٿي! پري سنيهو.

داستان ستون

١. پَرِت م وِڃج پول! ڪاڻياري ڪاڪِ ڪَري،

آئون اُڳهين آهيان، بَڌي تُهجي پولَ،

توکي ساري، سُپرين! رُنم مَنجهه رَلولَ،

نڪاڻا ۽ تولَ، وِسَهُه، مون وِهُ ڀِنا.

٢. جي هُنا ڪوڙيا ڪاڪِ جا، سُتا سي سُونهن،

لُڏُ وِڻا، لَطيف چي، ڪَڙُنو لوڙيرن،

سي موٽي مس اَچن، جي آتِڻ آرامي ٿِيا.

٣. لُڏُ وِڻا لَطيف چي، ڪَٿُون ڪَنيائُون،

١٢- جنْ ايندِءُ موٽَ، مَيدَرا! وَڏي جاڙَ ڪِئاءِ،
وَرُ نَہ هُئَين؟ وَلَها! هُندَ جَتي مُون جاڳاءِ؛
نَہ سُتي جي ساڃاءِ، سوڍا! سِگهيائي ٿِيءِ.

١٣- جَڳُ جيهَين چوءِ، سوڍو تِنءَ نَہ سِڪيو،
راڻو تِنءَ نَہ روءِ، ڳوڙهو جنْ ڳَلِ ڳَڙي.

١٤- سَهَسين جِئان سِڪَنِ، تِئان مُومَلَ موٽَ لِکيو،
سي هُنهِين جاڙِ جِيَنِ، جي ڪُوڙي ڪاغذ آئِيُون.

١٥- ويٺي نِتُ نِهاريان، راڻا! تُهِجو راهُ،
موٽائي ماڳِنِ ۾، آڻيندوءِ اَللهُ،
سوڍا! تو ڳَرِ ساهُ، نا تَ راڻا گهڻا راڄ ۾.

١٦- راڻي سَندو رُوحَ ۾، پَسو! پِڳَهُ پِئو مِ،
پيڙَيَ جِنءَ بَدي وِئو، سوڍو ساهُ سَندو مِ،
وِهَڻُ وِهُ ٿِئو مِ، جاڳيو ٿي جَرُ هاريان.

۸- راڻي رڻُ ڪِئو، جيڏيون! مُهجي جيءَ سين،
مَنُ مَيندَري وَڍيو، ڏُبي ڏَرُ پيو،
ٻُجهان، ٻَهَر وِئو، هيُون هَندَ نَه هيڪڙي.

۹- راڻا! نَه جاڻان، ڪِنءِ وِڏوڙِهِ؟ وَلَها!
اَڇي ڪاڪِ ڪَندِن ۾، پَرَچي ڏي پاڻا،
مَيندَرا! ماڻا، تو رِءِ ڪَندِيَس ڪِن سين؟

۱۰- رُئان تي، راڻا! هَندَ نِهارِئو حُجِرا،
پيهي ڪِهَ ڪُٺِن تي، تِنا پَلَنگَ پُراڻا،
ڏَرِيائي ڏُوڙا تِنا، وَرِ رِءِ وِهاڻا،
جايُون، گُلَ، جَباتَ، وَڻَ، تو رِءِ ڪُرماڻا،
مَيندَرا! ماڻا، تو رِءِ ڪَندِيَس ڪِن سين؟

۱۱- مِيان مَيندَرا! موٽُ، بَخشُ ڪَرِ ٻُچائيُون،
تُون گَهڻِن جو گهوٽُ، مُون وَرُ تُون نهين هيڪڙو.

پَتَرِ وارَ وِڃائِيان، رِيجهي راڻي کي،

کِنءَ کَريان؟ ڪاڏي وَڃان؟

ڪارايان ڪيرولِيوُن، چاريان چانگي کي،

کِنءَ کَريان؟ ڪاڏي وَڃان؟

اَدِيوُن! عَبدُاللَطِيفُ چئي، اِيندُمِ هوتُ هِتي؛

کِنءَ کَريان؟ ڪاڏي وَڃان؟

داستان اَٺون

١- کِينَ ساڱاهِيمِ، سُپِرِين! جاڙُون کِيمِ جالَ،
سوڍا! مُنکي ڪالَ، موٽي مُهَ ۾ آئِيوُن.

٢- کِينَ ساڱاهِيمِ، سُپِرِين! جاڙُون کِيمِ جِتِ،
سوڍا! مُنکي نِتِ، موٽي مُهَ ۾ آئِيوُن.

٣- کِينَ ساڱاهِيمِ، سُپِرِين! جاڙُون کِيمِ جي،
سوڍا! مُنکي سي، موٽي آئِيوُن مُهَ ۾.

١٧- تَنِ ٻاغَنئُن ٻَسِّ، جي ڪَنڌيَ ڪاڪِ ڪُرِيا

سوڍي رِءِ، سَرَتِيُون! ڪاڪِ نَہ اَچي ڪَسِّ،

راڻي پائي رَسِّ، تَنُ ٻِرِيَ جِنَ تاڻيو.

١٨- لونِيسِ لُڏاڻي، ٻَسو! جو پِرِيَنِّ ري،

جيڏِيُون! جيهائي ڪِئَي، راتِ رُسي راڻي!

هَلبو هاڻي، ويرا، ڪاڪِ وِهُ ٿِيي.

وائي: ڪِنءِ ڪَريان؟ ڪاڏي وَڃان؟

مُون کي سوڍو سَڄُهه نَہ ڏي.

راڻو راتِ رُسي وِئو، ڪَرَ ٿِي ڪُلَّ مَٺي،

ڪِنءِ ڪَريان؟ ڪاڏي وَڃان؟

اَچِئو آنَڪَا وارِيُون، طَعنا ڏِيئِنِ ٿِي،

ڪِنءِ ڪَريان؟ ڪاڏي وَڃان؟

١٠- ٻولي ٻَڪي آهيان، هُيَس اڳهاڙي آنءُ،
رَکي پَهجو نانءُ، ڪَڪَرُ ڪِيائِمِ ڪاڪِ جو.

١١- ڪَڪَرُ ڪِيائِمِ ڪاڪِ جو، ڏِيٺِي لاڙِيَ لِڪَ،
هاڻي مَٿي ڏِڪَ، چِڙهِئو تِي چاڳَ ڪَريان.

١٢- سوڍا! صَبرُ تُهجو، مَرَڪُ لَڄائِنِ،
چُپَ سِين جي چِوَنِ، اَدَبُ ڪِجي اُنِ جو.

١٣- سوڍا! صَبرُ تُهجو، لَڄائِنِ مَرَڪَ،
نَہ ڪُهچَڻَ سين نَڪُ، رَءَ رُڪَ راڻي وَڃِئو.

١٤- سوڍا! صَبرُ تُهجو، سَيِنِ سيڪاري،
مُومَلَ جي واري، ڪُهُ جاڻان، ڪُهُ ٿِئو؟

١٥- سوڍا! صَبرُ تُهجو، سيڪاري سَهَسَ،
ٻُهچي لِڱان ٻَهَسَ، مُنکي نَصِيبَ نيئِي جَهلِئو.

١٦- سوڍا! صَبرَ تُهجي، ماڙهوُ ڪي مُومَلَ،

٤- خاموشي خبر جي، مؤمل لي مت،
صبر ٿئو سهت، مهجي حق، ميڏ را!

٥- سوڍا! صبر ٿهجو، مؤمل مت ٿئو،
تو جو ڪال ڪئو، ڍِڍ مديون ميثي ڇڏيون.

٦- تو ٻ بڌيس ني، جي مڙ ٻ مديون نه ڏيين،
ٻولا! جي ڏکيين، سي متان عيب اٿيين.

٧- جي مڙ ٻ مديون نه ڏيين، تو ٻ لي بڌياس،
سوڍا! لان سهاڳ کي، ويٺي واجهاياس،
ٻولي ڏکيياس، ڏيٺي پاند پساه جو.

٨- ٻولي ڏکي آهيان، هيس اگهاڙي،
ڏيٺي لِک لاڙي، ککر کيائم ڪاڪ جو.

٩- ٻولي ڏکي آهيان، هيس اڌگهاڙي اڳ،
جوڙي وچا جڳ، ککر کيائم ڪاڪ جو.

٢٣- موري مُهَ وَڏا ٻِٽا، وَڍِئا تان نہ وَڃَنِ؛
اَڊِيُون! اَٽاسَنِ، تَنِ کوڄَهِنِ کي ڪِنءُ ڪَرِيان؟

٢٤- جَنِينِ سَندي مُهَ ۾، نِيهائِيُون نَڪَنِّ،
لِٽان وَڍِئو هيڪَڙو، تہ کِهَڙو تورو تَنِّ؟
سي مُرُ سُڃائِي سُونهَنِّ، جَنِ پَلِي پِينگ پِرَمَ جِي.

وائِي: آءُ، راٽا! رَهُ راتِ،
تُهِجي چانگَلَ کي چَندَنُ چارِيان.
راتِيان ڏِيهان رُوحَ ۾، تَـنَ تُونهِين جِي تاتِ،
تُهِجي چانگَلَ کي چَندَنُ چارِيان.
وينِي نِتُ نِهارِيان، اَچِين جِي پِرِياتِ،
تُهِجي چانگَلَ، کي چَندَنُ چارِيان.
مُون کي آهي مَيڏَرا! وائِي تُهِجي واتِ،
تُهِجي چانگَلَ کي چَندَنُ چارِيان.

کُہِر مَنجھا ڪَلَّ، پِسِمِ، پِرِ ين! تُهِجِي.

١٧- سويا! صَبرُ تُهِجو، مُنکي نَصِيحَتَّ،
رِيلا ڪَندِ يَس رَتَّ، مَيدَرا تو مَهَدا.

١٨- سويا! صَبرُ تُهِجو، بي عُقُلَنِ عَقُلَّ،
آهي انگ اُمُلَّ، ماٽِ تُهِجِي، مَيدَرا!

١٩- سويا! صَبرُ تُهِجو، بي عَقُلَ آڻي باز،
سَندي صَبرَ ساز، تو ٻَہَ ڪارِ يَمِ نَڪَڙي.

٢٠- سويا! شَرِمايُون، ٻَسِئو عَيبَ اَکِيان،
نَڪَ نِرجايُون، هيُون مُهِجِي حَقَّ ۾.

٢١- موٽِي آئِيو مَہَ ۾، سويا! شَرَمُ جَنِ،
سي لَجايُون لُڇَنِ، ٻَسِئو عَيبَ اَکِيان.

٢٢- اَڏِيُون! آتَڻَ وارِيُون! نِرجا نَڪَّ ٽِنا،
وَڏِ ٽا، ٽان نَہ وِٽا، پاڻا موڙِ ٽا مُہَ ۾.

چَندَنَ سَين چِڪَ ڪَري، مُومَلَ لِنبي ماڳَ،
سوڍي جي سُهاڳَ، ڀَتُ مِڙُوئي ڀَڪِتو.

٥. نَئُون نِياپو آئِيو، راڻي مُلا راتِ،
لَڌِيسُون، لَطِيفُ چِئي، ڪَنا ڏاتَرَ ڏاتِ،
ڪِهڙي پُڇين ذات؟ جي آئِيا سي اُگهِيا.

٦. ڪيڏاهَ ڪاهِيان ڪَرَهو؟ چَوڏِسِ چِناڻو،
مَنجهين ڪاڪِ ڪَڪوري، مَنجهين لُڏاڻو،
راڻو ۽ راڻو؛ رِءِ راڻي ٻِئو ناهِ ڪو.

٧. ڪيڏاهَ ڪاهِيان ڪَرَهو؟ چِناڻو چَوڌارَ،
مَنجهين ڪاڪِ ڪَڪوري، مَنجهين باغَ بَهارَ،
ڪانِهَ ٻي تَوارَ، ٻِئو مِڙُوئي ميڙَرو.

وائي: ڪِينءَ جو ڪاڪِ تَڙاءُ، چانگي چَرَهو چِڪِيو.
ڪَرَهو سَرَهو ڏِيهَ ۾، نَہ نِهَ ٻُڏُ نَہ ٻاءُ،
چانگي چَرَهو چِڪِيو.

اَدِيُون! عَبۡدُاللَطِيفُ چِي، ڏاڙُ ڏيندُمِ ڏاجِ،
تُهِنجِي چانگَلَ کِي چَندَنُ چارِيان.

داستان نائون

١- راڻي جي رِهاڻِ مان، ڪو آديسي آيو،
چوڏهِي ماهَ چَندَ جِئن، ڪِئو سامِي سَهائو،
لَٿو اُنداهو، جوڳِي سَندِي جوتِ سان.

٢- راڻي جِي رِهاڻِ مان، ڪو آيو آديسي،
ڪَٿُوري خُوشبُوءِ سين، وِلاتَ سڀ واسي،
سُود و سَناسي، اُتاهين تي آئيو.

٣- راڻي رِيبارو، تو ڏاهَ مُڪو ٽڪرو،
لُڏو وِڻنا، لَطِيفُ چِي، ماڻِهِ موچارو،
صُبُحِ سَوارو، ڪاڪ گهِڙندو ڪَرَهو.

٤- راڻو رَبُّ راضي ڪَرِي، مانَ وَرائِي واڳَ،

مومل ۽ مينڌري جي ڳالهه

عيسوي چوڏهين پندرهين صديءَ جي ڳالهه آهي، جڏهن سنڌڙي حصن ۾ وراهيل هوندي هئي ۽ هر هڪ ٽڪر تي الڳ حاڪم هوندو هو. تڏهن سمي ماٿيلي جو راڄ-ڌڻي هو راجا نند. راجا نند کي ڌيئرن جو ڌڻ هو- سڀيئون سارينئون نو نياڻيون. تن مان سومل جي پنهنجي سياڻپ سبب ۽ مومل جي پنهنجي موهيندڙ مهانڊي ڪارڻ چڱي ساک ۽ هاڪ هئي. راجا نند صرفو ڪري ۽ پيءُ طرح چڱي ملڪيت ٺاهي هئي، جا ساري هن درياهه جي پيٽ ۾ پورائي ڇڏي هئي. وٽس هڪ سونو جو ڏند هو، جنهن جي حڪمت سان درياهه سڪي پيٽ مان پيچرو ڏيندو هو ۽ اُن جي اوٽ تي ئي راجا پنهنجي ملڪيت محفوظ رکي سگهيو هو. پر هڪ لڳا ڪنهن فقير، راجا جي ملڪيت جي ڇڪاس جو لقاءُ ڏٺو هو ۽ سندس دل سڙڪي هئي ته اِها سموري هٿ ڪري، حياليءَ جا باقي ڏينهن هوند سکي گذاريان! سو وجهه وٺي اچي راجا جي محل ٻاهران ڪنهن ڏهاڙي سيٺ هميائين، جڏهن راجا نند شڪار تي ويل هو ۽ سندس

پاھُ پِرائي آئِيو، لالي لُڏُو ٽِڪاءُ،

چانگي چَڙھو چِڪيو۔

ڪَرهي ڪانيٺا رَتا، نائي ناڪيلاءُ،

چانگي چَڙھو چِڪيو۔

وَڳُ واسِيائين پاھِجو، سَڀَ ئي سِراھِتاءُ،

چانگي چَڙھو چِڪيو۔

تُون ڏاٽي، ڏَتَ ڏَٽي؛ تُون راٽو، تُون راءُ؛

چانگي چَڙھو چِڪيو۔

مُومَلَ مُحُتاجِيُون ڪَري، عاجِزِيُون اِيَتاءُ،

چانگي چَڙھو چِڪيو۔

آءُ تُون عَبدُاللَطِيفُ چي، مونئي هِنَ مَحَلاءُ،

چانگي چَڙھو چِڪيو۔

ڏنائين ته جي پنهنجي ڳهيلائيءَ سبب هڪ ملڪيت
وڃائي آئيءَ، ته پنهنجي ڇل ڦل سان ٻي ٺاهي ونئي.

جي راجا نند کي نياڻين جي ڇانگ پداري پيئي هئي،
ته هن کا پنهنجي جوابداري وساري ڪين ڇڏي.
هن، سندن ديک ڀال، شيوا ٽهل، خدمت چاڪريءَ ڪاڻ
خاطر- خواه ٻانهين ۽ سهيلين جو ٻربند ڪيو هو، جن ۾
ڌاڻ خاص طور پنهنجي ڌالي سان هئي. صلاح اِها ٻيٺي
ته ڪاڪ نديءَ جي ڪنڌي تي، لڊاڻي جي اُتاهين، ٻر ويران،
پٽ تي باغن بوستانن ۽ گهاٽي وڻڪار وچ مومل جي ماڙي
ڪڙي ڪجي. ٻر ماڙيءَ تي رسڻ خاطر سڀ واهون ۽ واٽون
ڀوائتن ۽ ڀينڪر طلسمي نظارن سان جهنجهجن. ٻوءِ مهادي
ڦيرائجي ته جيڪو مانجهي مڙس مومل جي ماڙيءَ تي
سچين لڱين پهچي ويندو، تنهنجي ڳلي ۾ چنڊ مکڙي
واري راجا نند جي نياڻي جئه-مالها وجهندي. مومل جي
سونهن جي ته هر هنڌ هاڪ پيل آهي؛ جنهن ويل جنگ
جوانن کي هيءُ هوڪو پهچندو تنهن مهل، ٻنا ٽهلڻ جي،
اَچي هٿ حاضر ٿيندا؛ ٻر جادوءَ ڪامڻ جي رچايل رنگ ۾ اَهڙو
ڦسلجي ويندا، جو مومل تائين پهچڻ جي سڌ پوري ٿيڻ
ته ٻري رهي، پنهنجي جند ڇڏائڻ ٿي محال ٿي پوندين.
اَهڙن سڌرن جي ڇڏيل پنسي ۽ مال مان جهٽ وڃايل
ملڪيت وري نهي پوندي.

سباڻي ڏيءُ سومل پڻ ساڻ هيس. فقير جي ٻاڏائيند
آواز تي سومل ٻاهر نڪري آئي ۽ فقير کان پڇيائين
ڇا گهرجيئي؟ فقير کي سونو وجهه ملي ويو، تنهن سو
جي ڏند لاءِ وات وڌو. سومل سمجهي نه سگهي (ڇو
ڪيس ڏند جي ڪرامت جي ڪل ني ڪا نه هئي)
سوَنَ جو ڏند فقير لاءِ ڪهڙي ڪم جو ٿيندو، جيتوڻيڪ
ڪيس ياد هو نه راجا وٽ هڪ سونَ جو ڏند هو ضرور
جو هوءَ اندر تجوريءَ ۾ رکندو هو. تنهن ڪري هن فقي
کي چيو نه ٻيو ڪي گهر جو ٿوڪي ڪجهه ڪمائتو ٿئي
باقي سوَنَ جو ڏند ٿون ڇا ڪندين! پر فقير پنهنجي
هوڏ تي قائم رهيو ۽ سومل ڄاتو نه مست فقير آهي، جيڪي
دل چيو اٿس تنهن لاءِ ڪٺي سبن هٺين آڻائين. راجا کي
ٿري سوَنَ جي ڏند جي ڪهڙي خاص گهرج آهي؛ س
ٻدا ڪنهن هر ٿم جي ڏند آڻي فقير کي ڏنائين، جو دل
گهريو دان وٺي، سومل کي آسيسون ڪندو، رمندو رهيو
راجا جڏهن شڪار تان موٽيو ۽ ڪم پئي تجوري کوليائين
نه ڏند نهي ني ڪين! پڇا مان پتو پيس نه سومل نه اِه
ڪنهن فقير کي ڏيئي ڇڏيو هو!! محل ۾ مالڏاڻو مچي ويو
هانيدوس ٿي ويئي. سومل سائي هڏب ٿيڻ لڳي. لالو
سندس خاص ٻانهيءَ، ڏٺو نه گهر ٿو ڍهي؛ سو راجا کي چيائين
نه دل نه لاهيو، اسين ٿوهالڪي جهٽ اوهانجي وڃايل
ملڪيت ميڙي ڏيندا سين، ۽ سومل کي پنهنجي سر آئيم.

ڪ اُنوڪي لالائي پٽي بڪي؛ جهڙي پره ڦٽي پرڀات
پل نظر ايندي آهي، باقي مڙس ۾ اُهڃاڻ سڀ آسودگيءَ
ا ئي چٽا ڏسڻ پيئي آيا - بدن تي پيوت برابر لڳل هئي،
سنڌس ساڻي شال، ڳچيءَ جي سون ڳري، ۽ پڳ مان
طر جي دل-خوش بوءِ. اُچرج ۽ اسرار چٽن تي يارن کي
حقيقت ڄاڻڻ لاءِ منتظر ڪيو. سنڌن سوال تي سائي سال
ري ساميءَ پنهنجي ڪهاڻي پيرانتيءَ طرح ڪين سڻائي
ڪيئن هن مومل کي رسڻ ۾ نه فقط ملڪيت وڃائي
ٽي، پر سوڍل جي سڪ ڪيس هڪ لاهوتي فقير بڻائي
ڏيو هو. اُهڙي ڪا نينهن جي نوڪ چڀي ويل تي ڏنيس،
و مومل جي نالي ڳنهندي چڱل ڦٽ چڪي تي پيا.
اميءَ جي ڳالهه سڻي، يارن کي اُچي ريجهڪ ڪئيو نه
لي ڏسجي نه اها مومل آهي ڪهڙي وَٿ، جا سون
تي هيسائي. سو واڳوَن ڦيرائي، يارن رخ رکيو مومل
ي ماڙيءَ ڏي، ۽ چڀي ڏينهن، گهوڙا ڊوڙائيندا، جهٽ
مي مومل جي ماڳاڻ کي رسيا.

گهوڙا، مومل جي ماڙيءَ طرف ايندا ڏسي، ناتر، سائڻ
ي آگاهه ڪري، سنڌن آءِ ڀاءِ لاءِ هيٺ اُچي ٻاهر بيٺي.
گ ڍنگ ڄاڃي، سنڌن خوب مرحبا ڪيائين. احوال ڏيڻ
ڻ بعد هوءَ مهمانن جي اُچڻ جو اطلاع ڏيڻ سانگي مٿي
ٽي، ۽ مومل کي دل گهرڻو احوال ڏيڻ بعد مهمانن وٽ
ني آئي؛ پر سنڌس هٿ ۾ هينئر هڪ منجهيل پٽ جو

نانگر کي مانداڻ معنيٰ ۾ خاص وهم ڪانه لڳي
ويران پٽ وسي ويو - دل-بهار باغ ڪري بيٺا، جن ج
گلن ۽ ميون، ۽ سڳنڌن ۽ سرهاڻن ملڪ واسي ڇڏ
اُهن گلن ۽ ميون، وڻن ۽ ٻوٽن جي وچ ۾ بيٺل ماڙ
پڻ دلڪش هئي. وچ جو ول ڇل پڻ پنهنجو مٽ پ
هو. نانگر به ڪٽي اهي لال رچيا هئا، جو جيرو جوان
جي هنياءَ جهلي سگهي!! رنگ رچي راس ٿيو نه پڙ
گهميو. هيءَ خوش-خبر ڪنوڻ جيان پکڙجي ويئي ۽ ڪئي
عاشق ۽ شائق ڏوڪيندا آيا. پر ڪو به مومل لائين رسي
سگهيو. هر ڪو وچ رستي تي سڌ ٻڌ وڃايو، وقتي ج
ٿان به همت ڪيو ئي ويو، يا نه بانولو بڻجي، هڙ قرائي
رڻ پٽ ۾ هڻ پٽ ۾ حياتيءَ جا باقي ڏهاڙا ٿي گهاريا!!

اُهڙو هڪ سگهارو شيدائي، بانولو ٿيو پئي ٻر ڦريو،
لائين او ڇتو دز اُڏائيندا چار گهوڙيسوار اچي اُس پهتا،
مڙس جو رنگ ڍنگ ڏسي دنگ رهجي ويا. اِهي چ
يار هئا ڏوڙ پٽي، شيهڙو ڏماچاڻي، راڻو سوڍو ۽ سند
سردار، عمرڪوٽ جو راجڌاڻي، همير سومرو. سندن ياراڻ
هاڪاري هئي - مڙيئي جرئت-ڀريا جانباز، شوقين شها
اُتي وهن گڏ، ڪائين پيئن گڏ، گهمن ڦرن گڏ، پهن ڪن گڏ
هن دفعي گڏ شڪار تي نڪتا هئا ۽ ڏوُب مرون ماريند
گهوڙن جون شرطون ٻڌائيندا، هن پٽ اَچي نڪتا هئ
جتي بانڪو بانولو ٿيو پئي پنڪيو. سندس منهن ما

آيو راڻي جو. راڻو ٻهرئين کان ڀري سڄاڳ هو. ناڻو هن
سان پڻ گوڇايُون ڪرڻ کان باز نه آئي- هڪ هنڌ وچ
وات تي ڪمس چڙهي، هوءَ ترڪي ٿي ويئي، نه راڻي سيگهه
ڪري ڪٽي چوٽيءَ ۾ همٿ وڌس. تڏهن به ڪي ڪٽي
چتيلائي چڙهي، سو مُور نه. اُڳتي هلي، راڻي کي
ٿورو ٿيلهو ڏيئي، ناڻو وڪڙ ۾ اُلوپ ٿي ويئي ۽ راڻو
آچي هڪ چشمي جي ڪنڌي تي سهڙيو، جنهن پار ٿي
مومل جي ماڙي هئي. راڻو ٻنو اصل ڪين، مگر ڪي قدر
خفي ضرور ٿيو. اِني ڪيس ويچار آيو ته جنهن ڪلن جا ڪڙڪا
۽ مرن جا ڏمڇر بلڪل ٿي جادو طلسم جا هئا، متان هيءَ
چشمو، جنهن ۾ پاڻي چولون پيو ماري، سو پڻ ٻماوٽي
کيل هجي! سو ڇڪاس لهڻ جي خيال کان هن چشمي
طرف هڪ سوپاري اُڇلائي، جا ڪانچ (شيشي) تي ٽر ٽر
ڪندي، غائب ٿي ويئي. هاڻ راڻي جي رهيل کهيل
گهبراهٽ پڻ هٽي بيٺي، ۽ هوُ مومل جي ماڙيءَ ڏي
وک وڌائيندو، مٿي چڙهي ويو. مومل، راڻي کي پرڀان ٿي
ڏسي اَندر ۾ گدگد ٿيڻ لڳي، پر ٻاهريون ڏکو رکندي،
هڪل ڪيائينس: ”هيءَ گستاخي توکي سيبائي؛ هٽي
وري ٿي ۾، ڪٿي خطا نه ڪائين“. راڻو هاڻ جهلجڻ وارو
ڪٿي هو. هوُ به مومل موچاريءَ تي اَکن ڇڪن ٿي ٻيو هو،
پريائين پاڻهي ورتو هئائين نه هوءَ اُجايو ميڻهن ڪري
هي هئي. سو وک ورتي نه ڪندي، ٻانهن ورائيندي،

ڦورو هو. مهمانن جي مخاطب ٿي، چيائين: ”ڀيرين ٻرڪ
هيءُ ڦورو سمجهاڻي ڏيو“. مڙيئي مڙس منجهي ويا.
راڻو هو سياڻو، تڏهن ڦورو ورتي، وڏي نڪي، اُن م
ڪٽي گهوڙي جو سهڻو مکڻهارو ٻڻايو. تڏهن وچ ۾ ناڻو ويٺي
سا سڌن لاءِ ڪاڄ ٻڌي آئي. ٻڪ ڏاڍي هين، سو مڙ
گره ڪاڻڻ لاءِ همت وڌايو ۽ ٻر راڻي روڪين. تسرين وا
طعامن مان ذرو ڪٽي، سامهون ٻڪايل ڪتي طرف ڦيڏڪيائين
ڪتو مال ڪاني اٽيئي ٻيري ٿي پيو. مومل جو ٻيو و
ٻه گسي ويو. هاڻ هڪ هڪ ٿي هليا مومل جو ماهتاد
مڪڙو پسڻ. ڀيرين همير سومري وارو ورتو. پاڻهيءَ ساڻ سرنگ
۾ گهڙيو. ٻر اڪ ٿي ڪين لنگهيو هو، ته ناڻو گسڪ
پائي، گم ٿي ويئي. هڪڙو لنگهه سوڙهو، ٻيو اونده اُنڌوڪا
مٿان جو ڪلن جا ڪڙڪاٽ شروع ٿي ويا، تڏهن مڙس ڪ
ماندو ڪري ڇڏيو. هٿوراڙيون هڻندو، مس ڪري همير
اچي همراهن سان مليو، ۽ ساڻس ڪيل ڪار جو احوال
ٻين کي ٻڌايائين. انهيءَ تي مومل جي ٻچر ڦٽي ڪري
مڙني واپس ورڻ جو ويچار ڪيو. ٻر راڻي ڪين گيدي
سڏي، ڪجهه ٻڙڪايو، جنهن ڪري سڀ ترسي پيا،
باقي دوستن ٻنهنجو وارو ورتڻ جو سڌرو ٻڌو. همير ڪانپو
ڏونر هليو ۽ تڏهن ڪانپو شينهڙو. ٻر ڪلن جي ڪڙڪاٽ
۽ جانورن جي گجڪار سڌن دم ٻڻ مٿ ۾ آڻي ڇڏيو
۽ پاڻهن ٻري، رلي ٻني، اچي دوستن سان مليا. آخر وار

ڏاچيءَ تي سوار ٿي اچي عمرڪوٽ سهڙيو. هاڻي هر
رات راڻو ائين ڪرڻ لڳو. پر سندس هيءَ روش ڪاڻس
سواءِ ڪنهن کي به ڪين پاءِ پيئي. سندس گهر واريءَ ڏٺو
ته راڻي جو رخ هاڻ گهڻو ڦريل هو. تنهن کان سواءِ هوءَ
هر روز اچي ٻل جهڙي چادر هنڌ تي وجهي ڏ. صبوح
جو اٿڻ ويل اُن تي ڳاڙهي ڏڏڙ جا داغ لڳائي پيا هجن.
همير سومري کي پڻ شڪ جاڳيو ته هيءُ جو راڻو دربار
۾ موڳو موڳو پئي لڳو تنهنجو ڪارڻ ڪهڙو هو!! مٿان جو
راڻي جي گهر واريءَ جي دانهن ڪن تي آيس ته جاچ ڪرائڻ
ضروري سمجهيائين. هوڏانهن جو سومل جو راڻي
سان لينهن لڳهي ويو هو، ته ڪاڻس سواءِ وقت ڏڏي
پوندو هوس. اها روبڪار سندس ڀيڻ کي نه آئڙي،
چاڪاڻ ته هاڻ سومل ۽ مينڌڙي جي پريت پڪي ٿيڻ
تي ڪيس مفت جون ملڪيتون ملڻ بند بند ٿي ويون.
تنهنڪري هن سومل کي هدايتون ڏنيون ته هنن ٻن
جي سنبنڌ ۾ ڪنهن ريت وڇي رخنو وجهه. همير کي
جاچ پڙتال مان پتو پيو ته برابر هر رات راڻو ڏاچيءَ تي
سوار ٿي، ڪيڏانهن لڪي ويندو هو، ۽ پره ڦٽيءَ کان
اڳ ئي واپس اچي ويندو هو. ٻي ڪا سولي واهه نه
ڏسي، ڏاچيءَ کي ختم ڪري، راڻي جو وهٽ بنا سومل
کي رسڻ ناممڪن ڪيو ويو. انهيءَ رات راڻي جو
ٽيرو ٽيو. جت تي اچي مٿيو، جنهن مينڌڙي جو

وڃي سنڌس لڳ ڪٽ تي وينو. هاڻ تہ مومل جو رھ
ڪھيو حجاب پڻ ويندو رھيو ۽ ھو ٻاڻ ۾ روح رچندين ڳالھ
۾ رڌل ويا. ڳچ ويرم بعد مس ميندڙي کي سمڪ پيٽ
تہ سنڌس يار سنڌس تي وات ٿھار پيدا ھوندا. سو مو
کان مس ڪري موڪلائي، ھر رات اچڻ جو انجام اق
ڪري، موٽي آيو ۽ اچي دوستن سان مليو، جن ھيڏ
دير جو ڪارڻ پڇيس. راڻو حقيقت بدہ آلي ويو، ۽ ڪ
پڪ ڏيارائين تہ ھو پڻ ٿاتر جي ور چڙھي، وڃڻ کي و
ھو. پر قسمت زور ھيس جو جبري مٿاڪوہ کان پوءِ گ
لھي، ھو ساڻن اچي ملي سگھيو ھو. سيئي دوس
اندر جي اندر ۾ ساڙيندي، مومل جي پچر ڇڏي، لغامن ک
ڇڪي ڏيئي، عمرڪوٽ اسھيا.

قول ڪري ميندڙو بہ ڦرڻ وارو مڙس ڪين ھو. وٽنر ج
مومل تي پاڻ بہ ھرڪ ھاري وينو ھو، سو جئن سنجھا ٿي
مومل جي تات پچر اچي ورايس. جت کي تاڪيد ڪري
ڇڏيو ھئائين تہ ڏاچي تيار ھجي. رات جو جڏھن سڀ وڃ
آرامي ٿيا تڏھن ھو اٺ جو مڪر ڪري، پاسو ورائي سمھي پيو
۽ جڏھن پڪ ٿيس تہ سنڌس گھر واري پڻ اگھور ننڊ جي
حوالي ٿي چڪي ھئي، تڏھن ڏاچي پلاڻي، رخ رکيائين موم
جي ماڙيءَ ڏي. ڏاچي بہ واڳھ ھئي، سو ھيڏو پند طي
ڪرڻ ۾ خاص وير نہ ورتائين، ۽ ميندڙو اچي مومل کي مليو
خوب وندر ورونھ بعد مومل کي سمھاري، ميندڙو وري

ميندڙي کي ملڻ ڪاڻ آتي هلي. سوداگر جو ويس
ڪري، عمرڪوٽ ۾ اچي ڪوني وڌائين ۽ آهستي آهستي
راڻي سان دوستاڻو سنبنڌ جوڙائين. مومل ۽ ميندڙو
چڱا گهاٽا ماڻل ٿي ويا ۽ راڻو هرروز مومل وٽ چوپڙ
راند کيڏڻ ڪاڻ اچڻ لڳو. مومل في الحال اِنهيءَ ۾
ٿي راضي هئي. مهاڻان پريون هيءُ جوڙو ڏسي،
سهي نه سگهيون. هڪ ڏينهن چوپڙ کيڏندي جڏهن
مومل پارو ٿي اُڇلايو ته ڪڙتي جي آستين ڪجهه مٿڀرو
ٿي ويئي ۽ هن جي ٻانهن جو ڪجهه حصو ظاهر ٿي
پيئو. راڻي جي نظر ٻانهن تي نشان تي پئجي ويئي،
جنهن مان ڀڪ ٿيس ته سوداگر حقيقت ۾ مومل هئي ۽
ونجارڪو ويس جاڻي ٻجهي ڪيس گمراه ڪرڻ ڪاڻ
پهريو ويو هو. شڪل ٻنهي ٺامڻي هئي ويس ۽ هڪدم
اٿي ڪڙو ٿيو. مومل حد آزيون نيزاريون ڪيون ۽ ڪيس
عشق سچاڻڻ لاءِ ايلاز ڪيا، مگر وراو ڪجهه به ڪين.
آخر مومل اينرو به چيس ته ڪانئس سواءِ سندس جيئڻ
محال هو ۽ هوءَ وڃي ڏاگهه چڙهندي. تڏهن به راڻي
کي تر ماتر ترس نه آيو. مومل جي چوڻ تي جلائڻ
ڪاٺين جو آڙاه تيار ڪيو ويو ۽ ٺيڪ مهل مومل مچ ۾
ـدهن وجهي، وڃي اُلڪ کي ملي. راڻي کي جا سڌ
ملي، سو سهڪندو آيو ۽ گهڻائي واجهه وڌائين، پل ٻجهائڻ
جي ڪوشش ڪيائين، پر آگ مومل کي وڙهي وڪوڙي

غصو ڀرو ڪري خاطر چيو تہ "سائين! ڳالھہ ڪھڙ
آھي!! اِنھيءَ ڏاچيءَ جو ڪونرو بہ ماڻھ جھڙوئي آھ
سياڻي آھو آڻي حاضر ڪندس. لڏھن مس راڻو
آيو ۽ سو ر في الحال ٻي ويو. ورندي رات جو ڪدوا
لي سوار ٿي، ميندڙو ھليو مومل ڏي. مگر ھڪ رات جي
ويرم ضرور پيئي ھئي. سومل کي نہ اھڙو وجھہ ڪپندو ھو
سو ناٿر کي سمجھائي، پاڻ وڃي مومل جي پر ۾ ليٽي
ناٿر، راڻي کي لڪڙو ايندو ڏسي کيس آگاہ ڪيو
ھوُ ڪالھہ ڪين آيو ھو، جڏھن ڪري مومل اَڄ ڪدھ
ٻئي سان وڃي آرامي ٿي ھئي. ميندڙي کي ھر
اَعتبار نہ آيو. پر جڏھن مومل جي ڪمري ۾ پير رکيائين
نہ دنگ رھجي ويو. مومل برابر ڪنھن ڌارئي جي
آغوش ۾ ھئي. جوش وٺي ويس. ڀھرين نہ ويچار آيس
نہ مومل کي ھن بي-وفائيءَ جو مزو چکايان؛ پر جھٽ
خيال ڦيرايائين ۽ پنھنجي شمشير، نشانيءَ طور مٿن ڪار
رکي، پويان پير ڪري، اچي عمرڪوٽ پھتو. ھاڻ مومل
ٿان دل صفا کڄي ويس.

ٻيا نہ سڀ راضي ٿيا، پر مومل لاءِ ميندڙي ڌاران
ھر پلڪ ڀيڙا، ساري وِھل وہ ۽ جيئڻ جنجال ٿي پيا
گھڻائي حيلا ھلايائين، ليلايا ليلايائين، قاصد موڪليائين
پر سڀ ڪوششون بي سود ثابت ٿيون - راڻو ڪين موٽيو
ڪين آيو. ھاڻ مومل ڪاڪ ڪڙي سمجھي، پاڻ خود

مڇر ۽ ڪمن جي ڪڙڪاٽن، ٻيڙن جي ور ونگن ۽
لر جي گوهمن ۾ حيران ۽ پريشان ٿي، سڀ پڌ، شيءِ شڪل،
ال متاع تان همت ڪٽي، جان بچائڻ جي متاکوه بعد
لولو ٿيو پيو بربت پئي، اهو نظارو مومل پنهنجي ماڙيءَ تان
سيو لاشڪ ٿهڪ ڏنا هوندا، جي اَج پڻ ٿيا ڪمن ۾
ڻن. مومل پنهنجيءَ ۾ ٿي ٿوري، مايا روپي طلسمي
ار ۾ بانڪا، بانولا ڪرڻ ۾ راضي ۽ غلطان، پنهنجي
خرين مقصد کي پلجي، دنيا جي "چار ڏنون ڪي
اندليءَ" کي سڀ ڪجهه سمجهي ويٺي هئي. پر صاحب
سڀڪجهه ڏسي ۽ ٻجهي ٿو. راڻي جو ويس ڪري
وستن جي سنگ ۾ مومل جي ماڙيءَ ڏي ڪهي آيو ۽
ين. موافق پنهنجي قسمت آزمائڻ تي زور رکيائين.
رهڪ سنگتيءَ وارو ورتو، پاڻ ٻڙيءَ جو ٻيري سجاڳ
ي، طلسم جي باغ ۾ گهڙيو ۽ سگهو اَچي مومل جي مدهن
امهون بيٺو. پهرين تہ مومل مجاز مان ڳالهايس، جڏهن
مدس روش هئي. پر جڏهن ٿي راڻي گهوڙي لهاريس،
بداوني پردو هٽي پاسي ٿيو. سالڪ، مالڪ کي سڃاتو،
کوبہ غم گمان نہ رهيو ۽ طالب مطلوب ملي هڪ ٿيا.

پرينءَ، پريتم کي نہ اَچي پاڻ پسايو، پرين پاڻ اَگڻ
بهي نہ آيو، پر پرينءَ کي ريڊو رکڻ کو سوکو سولو
ڪيئهي. پرين-پرماتما پيارو پڻ حد آهي. سالڪ
اڻ تر تان نہ گسي، پوءِ سؤ چوڻون ڪاٿي بہ پرين نہ

چڪي هئي. راڻو پڻ آڌر ئي چڪو هو. وڏڪ و
وڇڻ مان ورڻو ڪي ڪين هو، لڏهڪري هوُ به
ڏيئي وڃي مومل سان مليو.

سر مومل - راڻي ۾ شاھ عبداللطيف جا مومل - راڻ
جي قصي سان لاڳاپو رکندڙ بيت اچي ٿا وڃن.
سر ۾ شاھ صاحب هڪ وچتر راز ورڻن ڪيو آهي
جنهن کي عالمن "الٰهي طلب" ڪري سڏيو آهي
عام طرح ۽ سياوڪ ريت سالڪ، مالڪ جو ڳولائو آهي
آتما، پرماتما جي تلاش ۾ آهي، ۽ ان کي پهچڻ ۾ وق
ولبيت ڪري ٿي. ٻر ڪن ڀڳتي پراڻين جو ويچار آهي
جي سالڪ مالڪ کي چاهي ٿو ۽ ان جي سڪ ۾ سڄهي تو
ته مالڪ پڻ سالڪ کي چاهي ٿو ۽ اجهبي طرح اچ
سالڪ اڳيان پرگهٽ ٿئي - ڪرشن گوپين وارو قصو آهي
جي گوپين کي ڪرشن جي لوڙ آهي، ته ڪرشن
گوپين کي گهٽ ڪين ٿو چاهي ۽ پاڻ اچيو ڪين بسائي
انهيءَ الٰهي رسم جو شاھ صاحب، سر مومل ۾ ڀين سرن
سهڻو پسارو پيش ڪيو آهي. شاعر - درويش جو ويچار آهي
ته منش، مومل موافق، پل پل کي مايا ۾ موهت ڪريو
ان ۾ ريڌو رهي. ڪاڪ جا طلسم ۽ لالر جي کيڏ بيشڪ
دل پسند آهن - جنگ جوان، جوڌا پهلوان، جسم جي
چنگمري جوڀن ۾ مست ٿيو اچيو مومل جي ديدار لا
مڙن ۽ هرهڪ جهنگل جي جالورن جي دل ڌهڪائيند

سُرُ مومل - راڻو

ڏکين آکرن جي معنيٰ

پسي سگهندو. مالڪ، سالڪ سان ريڌو رهندو هڪ شر
لي، ته سالڪ ڪنهن کي به ڪڏهين سندس ڻاڻي
سمجهندو، ٻئي پلاڻي به سندس بيمڪ نه ڪندو
اُهڙي چڪاس صاحب لهندو ضرور. مومل به ڪن جي
خطا ڪاڏي- راڻي جي چرڪو اُچڻ لي، سومل کي سندس
بيڪ ڪرائي، ليٽي رهي ته اُڪت لند وَٽي ويس، جو
راڻو آيو، سڀ ڪجهه ڏنائين ۽ نشالي ڇڏي، وڃڻ کي
ويو هليو. بس هاڻ ته سوڻو موٽو سڀرين، آيا رهندو وت
واري ويڏن شروع ٿي وئي. ليالها ۽ ايلازون سڀ
بيڪار ويون. نيٺ ڪاڪ جا وڻ ڇڏي، مومل اُچي
راڻي جي ويجهو رهي، نه به ڪيس ريبي نه سگهي ۽
آخر پاڻ مات ڪري، مس مشاهدو ماڻڻ ۾ ڪامياب ٿي.
اِهي آهن پياري رانگيءَ جا رنگ، پاجهاري ڏٽي جي
پاجهه جا شرط شروط. اِمتحان ضرور وٺندو ۽ چڪاس
ضرور لهندو. سندس چرڻن ۾ رهڻ، پاڻ ماري مات
ڪرڻ، پاڏائيندو گهاڙڻ ڪان سواءِ ٻيو ڪو چاڙهو ڪونهي.
جي سالڪ کي اِهي شرط قبول آهن ته هوُ مالڪ ڪان سواءِ
ڪنهن ٻئي ڏي اُک کڻي نه نهاريندو، ٻئي کي نه
مڃيندو، ته صاحب ساڻس سهج ريڌو رهندو.

مومل راڻو

ڏکين اکرن جي معنيٰ

I. ۱. ڪال = ڪالهه. گڏئوسون = اسان کي گڏيو. ڪاپڙي = جوڳي فقير. بابو ڀيکاري = ڀوت لڳل پينو فقير. سامي = الله لوڪ، سائين، جوڳي، فقير. سيلو = مٿي لاءِ سنهڙي پڳڙي. ماالا = مالها. موچاري = سهڻي. ڏيئي ڏيکاري = درسن ڪرائي، ملاقات ڪري، مومل جو ذڪر ڪري. ڦٽي = گهاءُ ڪري، گهائي، درد ڏکائي.

I. ۲. ماءَ = منهن، چهرو. منير = ڀهڪندڙ، چمڪندڙ. فيض = امنگ، انساهه. فراق = دل اڻاڻ. جاڳائي = پيدا يا اٿپن ڪري.

I. ۳. پهر = ڪجهه وقت. سڄ ڪان پوءِ = سڄ اڀرڻ ڪان پوءِ. پسو = ڏسو، قدر ڪريو. سنهه = سوپيا. رت ورنو = رت جي رنگ جا، رتا، رت ڳاڙهو ڳوڙها. روءِ = روئي يا ڳاري پيو. (ڇا سندس شاهاڻي شڪل آهي ۽ ڇا رت جا ڳوڙها پيو ڳاري). مهه = منهن ڏسڻ. تهه = تنهن جو، (جنهن مومل جو منهن ڏٺو آهي، تنهنجو سالم موٽڻ بنا ڪنهن گهاءَ يا ڏک جي ڏکيو آهي).

I. ۴. بان = رنگ. ٻري = مٿي، خاڪ، دز پيريو.

راسن جي رونق=تجلي جي ڀڪ يا جهلڪ. ڪ=ڇا
سان. رتائين=رڱيو اٿائين، لال ڪيو اٿس (جوڳي فقير
پنهنجو چهرو). ڏنائين=رنگ ڏنو اٿائين.
سنديءَ=جي. سوڍل=سوڍن راجپوتن جي ذات واري،
مومل. سڪ=پريم، عشق. ڪپر ڪورون جهليون=درياه
پنهنجي ڪنڌين جي مٿئين ڪنار توڙي تمتار ٿيو پيو
وهي. (هتي شاه صاحب سچي عاشق جي چهري جي
لالاڻ جي سچي ڪارڻ جو اظهار ڪندي چوي ٿو ته
جيئن درياه ڪناري توڙي تمتار ٿيو پيو وهندو آهي
ته اُن جي رونق ۽ لهرون حيرت ۾ پيو نظر ايندو
آهي، تهڙيءَ طرح جڏهن جوڳي يا عشق جي رڱ
رڱ عشق سان تمتار ٿي پيئي وهندي آهي ته اُن
جي رونق چهري جي لالاڻ مان پيئي بکندي آهي،
جا همير سومرو ۽ سندس ساٿي پسي حيرت ۾ اچي وڃا).

I. ۹. جڙاءُ=زيب، رونق، تجلو. نسوروئي=سڀوئي
سڄو، سارو. نينهن=پريم، عشق، محبت. جن=وانگر.
پيدا ٿيو=پڌرو ٿيو، اوچتو نظر آيو.
سڄ وڙاءُ=اُسر جي سڄ جي رنگ جهڙو. ڪاڪ=اُنهيءَ
نالي جي ندي. تڙاءُ=تڙ ڪان، وٽان، طرف کان. ڪنئارن
ڪڪو رئو=ڪنوارين، ڪمارين- مومل ۽ سندس ڀيڻن
جي اُجا ڪنواريون ڪمارهون هيون- جو رڱيل، رتول ڪيل.

سال = شال، دشالو. ڪلن = ڪلهن. سري = مالها، تسبيح. خبر ڏي = ٻڌاءِ. ڪري = سڄي، سر ٻڌي. مجاز = مزاج، طبيعت، ڳرائي.

I. ٥. پيوت = رک. رنگ پيوت = رک ۽ رنگيل. سريو = ٿئي ويو، ختم ٿي چڪو. سڪوت = صبر. ذات = جوهر، حيرت ڀري حالت. (فقير جي عجيب حالت ڏسي اسانجو صبر ٽٽي پيو، اسانجي حيرت جي حد نه رهي).

I. ٦. ڪيف = خمار، نشو. ٻر = ويران پٽ. انگ، اڙي = نينهن جي نوڪ چڀي ويئي هئس. چتا ڦٽ چڙي پيا = مومل جي نالي وندي ٿي چٽي ويل ڦٽ وري چڪي پيا، وهڻ لڳا.

I. ٧. سياٽي = اڀرڻ ويل. روءِ = منهن، چهرو. (جوڳيءَ جو چهرو سج اڀرڻ مهل جهڙو سرخ يا لال هو). مگت = منڪ، مٿي تي ٻڌل سهرو يا پڳ. ڏيکاريهونءِ = اسانکي ڏيکار، شال اسانکي انجو ديدار نصيب ٿئي. جوءِ = جاءِ، ماڳ، هنڌ، مومل جي ماڙي. جڻان = جتان. لاهوتي = فقير، سامي. لعل ٿيو = رڇي رتو ٿيو.

I, ٨. سائي = اهائي، ساڳي. ونڪ = رنگ، ٻول. ساڻت = ساعت، پلڪ، ٿورو وقت. سنءَ = تانئين، لاءِ.

حاڪمين=حاڪمن، حاڪم ۽ دهڪي وارا مڙس. زور
پريون=سخت زور واريون، جبريون، گهاتڪ. زبرون=ڏڪ
گهاو. ڪاڪ=ڪاڪ نئي يا ندي. ڪنڌي=ڪپ،
ڪناري، لڳ، پرسان. پسو=ڏسو، ڏسڻ ۾ اچن ٿيون.
پرڏيهين=پرديسين، ٻين ملڪن وارن جون.

II. ٣. ڳاروڙين=مڙس ماڻهن، بهادر بانڪن.
اچو=اچي، اچبو. آڏي=سامهون. ايهي=ڪڙي ٿي بيهي،
اُبهي. مٿان پيئي ٿن=ٿن تي غالب پيئي. ٻڌا باڄ هڻن
جي=جنگ جوان، بانڪا بهادر، نر-وير.

II. ٤. اَکن=اَکين. اَلماس=تيز ترڇيون. نه ڪا عام
نه خاص=عام خاص جي لحاظ ۽ مروت بنا. وٺا=موهل
ومت ويا. وڍئا=گهائيا، قربان ٿيا، جان جي آهوتي
ڏنائون، ختم ٿيا.

III. ٥. اَنبور=ترڇي، گهائيندڙ نظر. پٽ نهاري
پور=اَک پٽڻ ۽ پورڻ سان، اَک ڇنڀڻ، نهارڻ سان.
ڀوري ۽=ڀورين ۾، هڪ ئي. گهور=نهار، نگاهه، نظر.
گهوٽ=آيل عاشق.

III. ٦. ميڙ=وير، جبرا جاني. آهڙين=شڪارين.
آڪري=آڪڙجي، تندي ۾ سان، اُتامري ٿي. سوڀي ۾=
موهل. گهٽا=جهجها، جام. سڪائيا=منجهائي ماريا،
ڏهڪايا، ڪنبايا. پڙهيا=پڙهيل، جاڻو. پٽت=پنڌس.

وائي، وه=ويه. سنبهي=تيار ٿي. پانڊي=پنڊ
کنڌڙ، پانڊيئڙا، اي اِنسان. لکين=جهجهي انداز ۾.
لڏو ٽيان=موهل جي ماڙي. مٽي=ڏانهن، طرف.
جهکي=جنهن کان. اُتان=اُتان. کوناڻو=قاصد.
ڪريم=ڌڻي، مالڪ، سهڻو صاحب. پهي=تيار ٿي.
پريان ٿي=پري کان، کوٺ کنڌڙ، وڻي ويندڙ،
ڳيچ مفاصلي تان، ٻي دنيا مان. ڏندء=ڏيندء.
هتان=هتان. پاس=پاسي، طرف ڏانهن. پران ٿي=هلان
ٿي، وڃان ٿي.

II. ١. آءُ=اَچ، ڳالهه ڪر، ٻڌاء، خبر ڪر.
لانگوٽيا=لانگوٽي پائيندڙ، جوڳي فقير. لال=پيارا.
ڪه=ڪيئن، ڪهڙي. پر=نموني، حال ۾. ڳجريون=
گجر ذات جون نينگريون، سهڻيون ڇوڪريون، موهل ۽
سندس پينر. آب=پاڻي، ڳوڙها. اَرتو=رتائين يا
ڳاڙهي رنگ جا، رت جا. لڙڪ وهائيين=پيو ڳارين.
لال=اي پيارا. ڏنء=تو ڏنو. جمال=سهڻو نظارو،
موهيندڙ نظارو. ڪه=ڇو. سلائيين=ٻڌائين، بيان ڪرين.

II. ٢. گجر=موهل، گجر ذات جي نينگر. گجميل=
فولاد، رِڪ. تارن=اَکين جي تارن يا ماڻڪين.
تبرون=تيز کهاڙيون. موهل جي نظر جا تيرورا (جون
نگاهون) گهائنڪ گهائيندڙ آهن- رڪ جي تيز ڪنارين مثل.

ٽڪري. لاهه=ٽڪريءَ جي لسي لاهي يا پاسو.
مقابلو=مڪابيلو، گڏجاڻي. سنجهه، صباح=سانجهيءَ صبوح،
جلد. جيءَ=جي. صلاح=چوڻ موجب. ڪونر=ڪنول
ڳل، وٽندڙ ڪاچ. چرندين=ڪاٽيندين اُصيب ٿيندءِ.

II ۱۲. آڪون=اَڪڙوت. ٻاڪون=ٻاک. سرڪنب=
ڇنڊن. شاخون=ٽاريون. چوڪا=عمدا. ميي=اُٺ.
سيٺڙي=سي. ماڻيا=ڪاٽا. ڀرن=گهمن، واس وٺن، رس
چوسين. جت نه ڀرن ڀنور=اُهي ميوا ۽ عمدا وڻ جي
مومل جي باغ ۾ اَهڙا ڀهري اندر رکيل آهن جو ڀنور
ڀهچي، اُنهن جو واس ۽ رس حاصل ڪري نٿا سگهن.
ڪنڌاريون ۽ ڪونر=وليون ۽ وڻ. ڪاهه=تڪڙو هل.

II ۱۳. تا ڪوه=ته پيا ٿيو. نديو=(اُٺ) نديڙو
آهي. وکين=وک يا پند جو. وترو=تڪڙو. ڪنڌن
ير=ڪنڌيءَ تي، منزل کي رسي. ٻهس=تڪڙو، جلد.
پوءِ=پهچي، رسي. ڪر=نسل، ذات، (تڪڙيءَ وک
ڪان مشهور ذات). ڪوءِ=ڪري. ماٺو=ڍلو.

II ۱۴. ڪاڪ چڙهي=ٽڪري پار ڪري وڃ.
ونءُ=وڃ. وٽائون=ڳنيل وڻن وچ مان. وُري=واپس.
گهڙي=وڻن ۾ وڃي. وَڳ=رستو، ڪٿنب قبيلو،
اَصلوڪو گهر. وساري=ڀلجي ويا.

II ۱۵. سوڌا=هوشيار، ڄاڻو، قابل. فڪر ساڻ=

پير=گهڻي مڃتا وارا، نامور. هڻي نير=نهائي وجهي
مڻيون=منڪ، چت، تاج، راج ڏڻي، راج ڪنوَر.

III. ٧. جاڳائي=ڳالهه ڪري، پڌائي. ماري=
منجهائي. مامري=معاملي، ڳالهه، مصيبت. جوڳي
مومل جي ڳالهه ڪري، سخت منجهائي، مصيبت ۾ وجهي
ڇڏيو آهي (وياڪل ڪري وڌو آهي). لنؤ=عشق
اُلفت. لڏوڻي ڪنديون=لڏاڻي يعني ڪاڪ نديءَ
جي ڪپ نزديڪ. اَمبو=اُڻمبو. نڪون=نهرون
نيهه=پيار، اُلفت.

II. ٨. ڪاڪ ترين=ڪاڪ جي لڙ تي، انهيءَ هنڌ
جتي ڪاڪ تي وُهي. اڇل=ڇوليون مارڻ. جهل
پل=بنا ڪنهن روڪ جي.

II. ٩. گهڙجي=تيار ٿئي، ٻهڪي، اٿن ٿئي
نڪا رات نه ڏينهن=وقت ۽ مهل مقرر ناهي.

II. ١٠. چرو=ديگيون. چڙهن=چڙهيون پيون آهن
ڪوڙين=گهڻا، اَڻڳڻيا، وچتر. رنگ رچن=مخلفون
نظارا ٿا پيش اَچن. پانوري=پان جي.

II. ١١. ڪرها=اي اٺ. ڪارڻ ڪاه=سفر يا
مسافريءَ لاءِ تيار ٿيءُ. توڪي ڏٺين ڏارئو=جنهن ڪ
لاءِ تنهنجن مالڪن توکي رکيو آهي. ساري=سنڀالي
ڏيج=ڏج، هلج. الڏاڻي=مومل جي ماڙيءَ واري

هر ڪو موت جو ذائقو وٺندو؛ جنهن جنم ورتو آهي، سو اُوس مرندو؛ عدا=عقيدت، ٻول، چوڻي آهي. اَنگ ۾=قسمت ۾. ٻه=ٻه، غرور. اَدا=پورو. فائق=اَعليٰ مالڪ، ڌڻي، ايشور. فضل=مهر، ديا.

III. ١. مٿن=ڪين (مومل ۽ سندس ڀينرن ۽ ساهيڙين ڪي) پهريل آهن. ويس=وڳا، پوشاڪون. تيل چنبيليا=چنبيلي گلن جي تيل مکيل. ها ها=واهه، واهه، واهه جي سڳند وارا، سڳند يا. هميش=هميشه، هروقت. نينهن=پريم، پيار، عشق. نيش=نيزو، ڀڙڪو. لالن=ناز-پري، نازنين، سوڀياوان، شوڀنيڪ (مومل). لبيس=ويس وڳي، هار سينگار. آتڻ=گهر ۾ زناني ويهڪ جي جاءِ. اُجهي=اُڪلي، نڪري؛ (ڪمال سونهن ڏسي دنگ رهجي وڃجي، حيرانيءَ ڪارڻ اُکر نہ اُڪلي).

III. ٢. سالون=شالون. مٿن=مٿن تي پيل يا اوڍيل. سائيون=سائي رنگ زمرد يا طوطائي رنگ جون. عنبير=عنبر. تازا ڪيائون=مهڪي چست ڪيائون. تن=جسم، بدن. مڙهيا=لڳايا، جهنجهيا. سنهن=سونهن، سهڻا لڳن. ڪامڻ=ڪامڻي، دل گهائيندڙ عورت يا استري. ويس ورن=هار سينگار. مرڪيس=مرڪي پيئي چوي. من=اَندر ۾.

III. ٣. سون ورنيون=سون جي ورڪن وانگر ٽهڪندڙ. ربي رانديون ڪن=بي پرواهه ٿي رهيا يا

سوچي سمجھي، ويچار ڪرڻ بعد. ڪي = ڪئي
موچاري = وڻندڙ، موھيندڙ. ماري = شڪاري، چاريار
لتاڙي - پار ڪري. ڪونر ورڻ ۽ ٻوٽا. ڪاڪ = مومل
جي ماڙيءَ چوگرد ٻڪڙال. **وائي:** رجپوت - وير، بهادر،
شير، سچا سالڪ. سھي = سڃاڻي، سي ئي، اھي. ڀڙھتا - پڙھيل
عاقل. پڙھت = پنڊت. ڀير = راڄي ماڻھن جي مجت
وارا. توڙي = تنھن کان سواء. ھمير - اَمير. مرندا = مرندي
مري ويندا، پر ڏٽيءَ جو درسن نہ ڪندا. (ٻاھرين ود يا
۽ شان وارا مالڪ جو مشاھدو نہ ماڻيندا). مڃي = پيروي
ڪري. رضا = مرضي، حڪم. ھتان = ھتان، ھن دنيا
مان. ڪلمي ساڻ = پاڪ لفظن سان، پوتر ويچارن ۽ شبد
شبدن سان. (مک تي شبد اکر ھجن ۽ من ۾ شبد ويچار).
لڏائيين = گھڙائيين، سڏائيين. ھادي = اي ڏٽي، اي
ايشور. ھن ھندان = ھن دنيا مان. سھڪي = سھنجي،
آسان، سرھي. سڪرات = ڀڄاڙيءَ جو وقت. وير
وداع = اَنت ويلي، موت مهل، لاڏٽي وقت. اَھڪيءَ =
اُنھيءَ ڏکئي. وير = مهل، وقت، ويلي. اُتي = اُتي
اچي واھر يا مدد لاء حاضر ٿج، سرڙج. مگڻو = سالڪ
شيوڪ، شش، مسڪين، ٻاڏائيندڙ، ٻالو. مهدان = حساب
ڪتاب يا ڪنڌي لاھڻ وقت، آخر فيصلي وقت.
مرشدا = اي سائين، ڏٽي. ڪل نفس ذائقة الموت =

خبر ڦهلجي ويئي. سڄهائي وڌا = سيکارينداويا،
ڄاڻي، جلائي ويا.

III. ١٧. مال = ملڪيت، مال اسباب. چورين =
ڪرين. چال = نينگ لپا، ناز نخرا. تپ = ته به، تنهن
وندي به. لنگهي وئا = روڪيا ڪين، اڳتي منزل ڏي
ڏي ويا.

III. ١٨. توڻي = جيتوڻيڪ. پنڌ = پونڌ. جم = متان.
هين = پنتي. ورين = موٽين. پرس = پريت، محبت،
ڪ. پرو = پتو، لڪ، خبر. وه = ويهه. طعني = ٽوڪ،
ٺي طور. واڳجي = ويڙهجي، چهٽي، ساڳاهي. (مهٽو
ٽين سان هنڊائيندي ره ۽ پاڻ پگهار، ته ميندرو اڇي
ڻ ملندء).

III. ١٩. حبيب = اي ڏٽي، محبوب. طعنوئي
جو = تنهنجو طعنو يا ٽوڪ تن سان چهٽيو پيو آهي،
ٽي دل سان هنڊايان.

III. ٢٠. تون طعنوئي مون = تنهنجو طعنو ئي مون
ڪافي آهي. سرتوسون = سمجهيوسون، ڄاتوسين
طعني ڏواران). ڪه = ڪنهن. سرتو = سمجهيو،
ڄاتو، ڄاتو.

III. ٢١. سٽي = پڌي. حال وڃايم = (پاڻ) وساريم.
= اي مالڪ، ڏٽي، پنار. لوڏي = ڪاڪ ۾ جهجها

ٻي ڪا ٻڙڪ يا آکر ڪين ٿو ٻڌڻ اچي. مڙوئي=سڀ.
تنهن مڙوئي ميڙ رو=فقط ميڙڙي جي ئي ٻچار آهي.

III. ١١. سڀن سونھ=سڀني جو زيب. مٿاء=مٿان،
ٿان. دلن=دلين. دونھ=غبار، ٿنڌ، پردو، وڇوڙو،
فراق. ورونھ=ونڊر، ڳالھ، ٻچار، ذڪر.

III. ١٢. ٻه=ٻه. سڄاڻ=سڄاڻ، سهڻا. سورياڻي=
نلي، رڳون، فقط جي. ڪسيائين=ڪشيائين، هنيائين.
ڇوھ=هڪدم. دعوائون=حق واسطا. ديوان=سڪر
ماڻهو، وڏا ماڻهو راڻي جهڙا. رهيا ئي ڪانه=ڪجھ
نه رهيو.

III. ١٣. ڪنڌ تي=رستي جي موڙ تي. ھئي=هلي.
لوڙيڙن=ڪاڪ جي ماڻهن. سهي=سڃاتو. رهي=ٻنيان
رهجي ويئي.

III. ١٤. ٻري=دور. ناتر=دنيوي چالبازي، مومل
جي چالاڪ ٻانهي. ڪود=چيا. ڪري=ڪري سگهندي.

III. ١٥. ڪاڪ=دنيا جي چمڪي. جهلڻا=وندرائي
روڪيا يا ترسايا. ڪاٻڙي=سچا سالڪ. موهيا=موهت
ڪيا. ٻانن=وڏ گهراڻين عورتن. ٻانهن=داسين. ٻنڌڻ=
سنبنڌ جي ڄار. ٻجهن ٻڌجن، ڦاسن. اهڙيون=اهڙيون
ٻهروپي ٻانهون، ظالون. اوريان=اوريئي، جهٽ پٽ، سويلئي.

III. ١٦. پايو=وجهيو. پٽين وڻيون=همت ڪئيو
وڻيون هٽن. ڌڄاڻيون=ڌياڻيون، مالڪياڻيون. پرڪ=

ڀَن پيا؛ سرهو=سرهو تيل، خوشبودار ھار سينگار؛ سهاءَ=سيباڻي، سونهن. ڪاڪيا=ڪاڪ يا مومل جي ماڙيءَ مان. رهاءَ=جڳائي، ٺهي، سونهن. توهين=تنهنجي ڪري. سڪياٽي=خوش، سکي. پرچي=خوش ٿي، خوشيءَ مان. آسائتيءَ=آس يا اميد رکندڙ. محب=محبوب. ملاءَ=گڏجاڻ.

٧. ١. سگهه ڪري=ناتو ڳنڍي. سيئن=سان. سيهَه=شينهن يا شيرمڙس (راڻي جهڙي). ڦيرج=ورائج. ڪيڏهين=ڪنهن ٻئي پاسي. رمج=هلج، وڃجانءِ. پٽ ۾=پنيان، ڳانڍاو ٿيج، گڏ رهج. نرتون=هيج، اڪير، خوشيءَ مان. انءَ=ائين. وسج=ناتو جوڙجانءِ. عام ٿي=هر ڪنهن عام رواجي ماڻهوءَ سان. جن=جڻن. وسن=پوي. ميهه=برسات، يعني رڃالي ٿي هر ڪنهن سان رستو نه رکج. سندي=جي. حشر=آخر فيصلي واري، آخرت واري. ڏيهه=ڏينهن، وقت، ويل. سوڍو=بهادر سردار، راڻو. سارندنءَ=ياد ڪندينءَ. ڪهٽون=ڏايو.

٧. ٢-٣. لوٽي=لوندڙي، منهن جو پاسو. ڦير=ڦيري وجهندڙ. لپاپ=چماٽ، سخت چوٽ. سنجهه صباح=سانجهي، صبوح، ڪيڏي يا کهڙي به ويل يا وقت. نيئي=وٺي. ڏرندءَ=وجهندءَ. ڏوڙ=مٽيءَ.

٧. ٤. جا=جيڪا. ڀون=زمين، مٽي. ڀيران=ڀيرون

وهڪ = ماٺ ڪري وهڻ، شانتي. ويٺي = وسري ويو آهي.

IV. ٨. ڀاڻي = ڀت يا ٽڙ جا ڍاڪو. من = دل. ونگسئو = قابو يا سوگهو ڪيو. لائي = لائي، لڳائي. لالي = رنگ، مينڌي. انگن = عضون يا جسم يا من کي.

IV. ٩. ڳال = ڳالهه. ڳجهي = اشاري طور، شب ۾. هڏ = اصل، مور، ٻئي، هرگز. سري = هلي سگهي. مان = شان. وري = واپس موٽي. آسائتي آهيان = اهڙي آس اميد رکان ٿي.

IV. ١٠. سنئي لوء = جڏهن لوڪ (سڀ ماڻهو) ننڊ ۾ آرامي هئا. ڳال = ڳالهه. ڪئي = ڪئي. پڌر پوء = پڌري يا ظاهر ٿئي. سرتيون = اي ساهيڙيون. سمهي = ننڊ ڪري، آرام يا قرار ڪري.

IV. ١١. راه = رستو، سڙڪ. ڏيهاڙي = ڏهاڙي، هر روز. ڏيکان = تنهنجي واهه ڏسندي رهان ٿي. رهاڻ = گفتگو، ملاقات، سنگ. روح = دل. ريکان = چٽا نشان، عڪس. ميکان = ميخون، تندون. لال = اي پيارا. لپيٽيون = ٽاچي پيٽي وانگر جڪڙيون پيون آهن.

IV. ١٢. راحت = آنند ڏيندڙ. ڏاج = اَن. ڌرتي = زمين. ڌڻي = مالڪ. سٿ = ساٿ، سنگت لاء، صحبت ڪاڻ. هٿ = اَرواح.

وائي: ميو = اٺ. رندي = رئندي. وهاء = وهائي، گذاري. مهارا = هندورا، پينگها. گهوريا = قربان ٿيا،

نمونن. پنيءَ لائج پاڻ = انهنجي واهر يا رهبري ڪج.
مشڪ = سرهاڻ، خوشبوء. ماڻ = وٺ.

V. ٨. ڇوڙ = وٺي اچ. رءِ = ڪانسواءِ. ڪڙي = ڪوڙي، زهر ۽ وه موافق. ساڻ = گڏ (اُن سان). سرڪنڊ سوڙ = مٿان وجهڻ لاءِ سوڙ عطر عنبير سان ڇڻڪاريل. ڇوڙ = ماڻ، مزو وٺ.

V. ٩. پرچي = پرچي پئو، پرچي وڃ، راضي ٿيءُ. وانءُ = وڃ. پري = دور. فراق = وڇوڙو. جهت = نيڻهن، پريم. لالن = محبوبن. سونهائي = فقط سونهن ٿي. سري = گهرجي، کپي، جي درڪار آهي. ڳري = وٽ، گهر ۾، نزديڪ.

V. ١٠. رياءُ = دولاب، ٻاهريون رخ (ناراضپي جو). ميٺ = وسار. مدايون = خاميون، نقص. نرت = نظر. نياءُ = انصاف. سياءُ = مت، جهڙو، ثاني. اوڳڻ = اوگڻ، گهٽتايون. ڀڪي = نظر انداز ڪري.

V. ١١. رهڻائي = روسامو يا رسڻ، ڏنگائي. ميٺ = ميساري ڇڏ، وساري ڇڏ. عاقل = عقل وارا. اَگلائي = گستاخي، اڳرائي، مدائي، گهٽتائي. لهيئج = تون ڀڪي ڇڏ. ڪامل = ڄاڻو، سچاڻ. ڪچائي = نقص، ڪمزوري، مدائي = قصور.

V. ١٢. ڪڙهي = جلي يا سڙي وئي، ڀسم ٿي وئي. وڻ وڻا = باغ بوستان ناس ٿي ويا. جان = جيءُ

جي هيٺان آهي. مٿي=مٿان پيل آهي، قبر ۾. سڄڻين=
سڄاڻ ماڻهن. ڏڳ=جنگ جوان. لٽبا=لٽيل، ليٽيل
قبر ۾. اُڀي=بيٺي. ڏون=ڀ، ٿورا. لوچ=سمجهه،
سوچ، ڳول.

٧. ٥. لڏيو=ويا هليا. لطيف=محبوبن، سڄڻن،
سڄڻ دوستن. ڀلاڙي=اُٺ تيار ڪري، اُٿاري. هتان=
جي هتن مان. حبيبن=محبوبن. ڏکوڻيو=ڏک رسيو يا
پهتو. دوست سڄڻ مان دک يا اَهنج نه ملندو آهي،
ڀر جي لوڪي محبوب ڇڏي هليا ويا ته گهٽ وڌائي يا
خامي ضرور تو ۾ هوندي، هوند هوُ اِئين هرگز ڪين
ڪن ها.

٧. ٦. ڀانيو=تو سمجهو، تو ليکيو. راند=وراجي
ڳالهه يا شيءِ. وڃيو=وڃي. ڪنءِ=ڪيئن ٿي. وڙ=
گهٽ ذات، جڙتو راڙو، سومل. رانيين=روح ريجهاءِ
ور=پنار، راڙو. وڏوڙو=ڪاوڙيو، ڏمريو. ايهين=اِنهيءَ
ڪري. جنءِ=ڇاڪاڻ ته. ڀر=ڀرائو، ڌاريو. پڄوءِ=
قبول ڪيءِ، حاصل ڪيءِ. پاند=پاسي ۾، پلاند ۾
هيءِ=هاءِ، اَفسوس. پڳيءِ=ٽوريءِ. هيڪاند=هڪ
سان سچائي، وفاداري.

٧. ٧. اوراهون=ويجهو، اوري. ليڙي=اُٺ
لڏڪ=سفر لاءِ سنباهي. سوارو=سويلي. ٽاڙ=تيا
ڪر. شرمنديون=شرمسار. سيڄن=سيڄي. ڀڙان=طرحين

IV. ١ وارث=اولاد. ولهو=مڙس، پنار. سڳ= ساهرو عزيز. سياڪو=سڳو مائٽ. اولاڪو=سڙ پچ، سخت سور. پانڌيا=پانڌيئڙا، وانهڙو، اوڏانهن ويندڙ. پارابو=پيغام، سنيهو. ٻاٽيءَ=ٻيٽ واري. ٻول=پياري راڻي.

VI. ٢ ساري=ياد ڪري. واري=وري هڪ دفعو، ورائي.

IV ٣. وار=ورائي يا وڃي اچ. سڃاڻ=سڃاڻ. ڪه=ڇا. تن=اَندر. تاڻ=ڇڪ، ڪشش. غير گماڻ= شڪ شبها. اَڱڻ آءُ=گهر ۾ پيهي اَچ. اُڪنديون=پيار يا چاه وارن، جيڪي تولاءِ سڪن ٿيون تن جي، سڪنديون.

IV. ٤. پرچي=راضي ٿي. پراهون=پري. نه سهنءَ=سهڻ کان ٻاهر. نيزارا=نيزا، ننڍا تير. سڄ=هڻ، چٽ، لڳاءِ. مان=من، ڪنهن پر، ائين. سور لهي= درد دفع ٿئي.

IV ٥. رهاڻ=گڏجاڻي، ملاقات. ويٺي وڄهان واجهه= ان جي واٽ يا راه رستو پيئي ڏسان. ساجهه=سهڻو ساجهڙ وجهه. پس=ڏس، ماڻ. تو شڪون=پٽ ٽيون، بسترا. ٽڪيا=وهاڻا.

IV. ٦. پڇي=پڇڙي، دکي ٿئي. هيون=اَندر. حبيبن هاٿا=حبيبن (راڻي) جا ڪم آندل. ڏنگا= ڏڙڪا. ڏاڏاڻا=مائٽن جا (ماءُ پيءُ جا).

جسم. ڪام = لڪڙ، شمشير. ڪٽڪو = ڪسڪي واپس هليو ويو. ماريس = مري فنا ٿي ويئي آهيان. تد = انهيءَ ڪري. گمان = خيال، شڪ. هڏ نه جيان هاڻ = هاڻي منهنجو جيئڻ ڏکيو ٿي پيو آهي. سگهو = جلدي، هڪدم.

٧. ١٣. ماڳ = رهڻ جون جايون. وڌيس = وڌي يا پيئي آهيان. ويراڳ = وڇوڙي، فڪر. وه = پيار جي ڪشش. لائيا = لاتا، لڳايا. سانگ = حرفتون، نمونا. سورن لائيا سانگ = طرح طرح جا سور وڇوڙي ڪارڻ مونکي وڪوڙي چڪا آهن.

٧. ١٤. رنگ رتول = ڳاڙهي رنگ جا محل، لال بنگلا. پڇاٽا = وڇڻ ڪانءُ. هيڙي = اَندر، دل. هول = ڏپ، خطري جا خيال. قول = اَنجام، اقرار. پارج = پورا ڪج.

٧. ١٥. لوٺو = جلي خاڪ ٿي ويو. اجهاڻو = بيگانو، خالي ٿي ويو. مُين = منين، ڪٺلين، اَبلائن. ماڻو = ناز نخرا، چڱن. مناسب = واجب.

٧. ١٦. فدا ٿي = گهور ٿيل، صدقي ٿيل. فقير = مسڪين.

وائي: باجهه = ديا. چنا = جايون. منهه = باغ، وڻ ۽ وليون، ڏاک جا منهه. ماڙيون = عاليشان بنگلا. ميڙ = ميڙاڪو، سفارت، وينتي. ٿيلاهي = تنهنڪري. ماڻ = شل. قتيل = فراق يا وڇوڙي ۾ قتيل. ميهن = ڳوڙها ڳاڙڻ. مٺيءَ = ڪٺل، جهڄيل.

VI. ١٢. رهاڻيون=ملاقاتون. ساريان=ياد ڪريان.
سڄ=سڄ. اُلٽا=ابتي ويا، ڏينهن گذري ويا. وهاڻيون=
گذري چڪيون. ڪاڻيون=عيب، قصور، اوڻايون.
ڪوڙين=جام، اَڪيچار. ڏيکي=نظر اَنداز ڪري. ٻولا=
پريتم=راڻا.

VI. ١٣. مهماڻ=مهمان. جهوڪيان=وجهان، اُڇلايان.
آڳ=باھ. جيري=آگ، پرندڙ ڪوڙو. جاڻ=خودي، آپو.
تنور=تيزيءَ واري باھ. پيري=ذم مان اُڇلايان يا
هڻان، داخل ڪريان. پاڻ=پاڻ، خودي، مان-پڻو.
پيڪن سوڌو پاڻ=پاڻ سان ڏنڍ ٻيو سڀ، جو مون کي
ماڻڻ ڏنو آهي. گهر ٽڙ=مال اِسباب. پر=پرين، محبوب.

VI. ١٤. ڳالاٺون=ڳالهائڻ، آواز. هون=هونءَ جيڪو
ٻيو ٻڌڻ ۾ ايندو آهي، ڏيهاڻي=هر روز. تجهري=
جهوپڙي، گهر، منهنجي مڪان ۾. ڀلي، ٻڌون=ڪيس
ڪو پور پيو تو ڏسجي. پسو=ڏسو. سڃو=اَڪيلو، خالي،
بي مزاج. ري=ڪانسواءِ.

VI. ١٥. ڪنڌيءَ ڪاڪ نهاريان=ڪاڪ جي ڪناري
تان ان جي وات پيهي ڏسان.

VI. ١٦. ڌڻي=مالڪ، راڄ. ديت=ملڪ. ترارڙيءَ=
تارازيءَ. ٻائي=ٽوڪي وجهي. توريان=تور ڪريان. مٿ=
هڪ جهڙو، تو جيترو نه. ڪس=ڪاڻ ڪٿ=ڪس
ڪساڻي. ڪوڙ=هڻ. ڦناٽون=ٿنڀو.

VI. ۷. ڪري = جيڪڏهن. موت = موٽي اچي. جي = جيڪڏهن. اڀوٽيان = مومل جي ماڙيءَ ۾. لال = پيارو، راڻو. گهوريان = قربان ڪريان. حال = في الحال، هڪدم. ڌارا = ڪانسواءِ. سوڍي = راڻي. سوال = عرض. قرب جو = پيار جي نالي يا واسطي.

VI. ۸. سوڍا = راڻا. سور = فراق، درد. سڪائيون = سڪائجي ويون. آب = پاڻي. نه ڪن = اَچيئي ڪين ٿو، سڪي ويو آهي. رهاڻ = ڳڏجاڻيءَ. ڪي = ڪري، لاءِ، واسطي. وروٽيون = خشڪ. مينڌڙا = راڻا. مڇن = موج يا قوت ۾ اَچن. سوريءَ چاڙهيون = جن کي تو سڪ جي سوريءَ تي چاڙهيو آهي.

VI. لوڏي = ٿر جا ڀائِي. لڪ = ڏهٽا، جام. روهه = جهڙو. اَڱڙا = جسم جا اَنگ، عضوا. ڀر ۾ = ڳجهڙو، لوڪ کان لڪي.

VI. ۱۰. ساري = ياد ڪري. واس ورنيون = سرهاڻ واريون. جڏهه تڏهه = ڪنهن به ويل، ڪڏهين به. اوتاري = اَڱڻ ۾، گهر ۾. سين = سان. ساري = ياد ڪري. ڳجهه جيون = ڳجهيءَ ريت، لڪي.

VI. ۱۱. اَندر = دل ۾، جسم ۾. آڳيون = آڳ، باهه. لائيون = لڳائي. مذڪور = ياد گيريون. لور = ساهيڙيون، سرتيون، جيڏيون، سهيليون. طعنا ڏينم = چٿرون ڪن ٿيون، ٽوڪ هڻن. ڀرچون = ٺهي وڃون.

سونهن = نيڪ لڱڻ تا، سنڌ مباح اَٿن. لوڏيُڙن = چار يار،
سچا عاشق. لڊوٽيا = ڪاڪ ايراضيءَ کان، هن دنيا مان.
مس = نه. آنڻ = ڪتڻ جي جاءِ، عبادت يا ايشور استتيءَ
جي جاءِ.

VII. ۳. لڊوٽيان = لڊائي يا ڪاڪ مان. ڪٿون
ڪنيائون = منزل ڪٽي هليا، چڏي هليا. چڏي هيلا
هليا = منٿون، آزيون، نيزاريون، پڪارون بڌيون
ڻ - بڌيون ڪري هليا ويا. مارياڻون = وڇوڙي ۾ وڌائون.
يرو پڳائون = واري تي نه آيا. آسڻ = پنهنجي گهر.

VII. ۴. ڪاپڙي = مسافر، راڳا، محبوب. وه = ويه.
لڳ = لاڳاپا، سنبنڌ، ناتا. هيڙو = دل، من. ماڳ = جاءِ
ي، پوري نڪاٽي. جان = جيسين ٽي. تون = راڳا. جوءِ
= ملڪ ۾، زمين تي، هتي آهين.

VII. ۵. سر = جان. نيو = ڪٽي ويو، نيئي ويو، سارڻ
ني ويو. ڪرنگهر = هڏن جو پڃرو. سکڻو = ڪوکلو، خالي،
الي ۾. سڪي = ياد ڪري. ساه = دل. رءِ = ڪانسواءِ.

VII. ۶. مهجي ساه = مون. سين = سان. جيڏيون =
سرتيون، ساڳي عمر واريون. جنءِ ڪيو = اُئين ڪيو آهي،
هڙي حالت ڪئي اٿس. ڪڙي = ڪوڙي، اَٽوٽنڊ ڙ.
نڻ = هاج ڪرڻ جي جاءِ يا هنڌ. وسرئو = وسري ويو،
ري نٿو.

VII. ۷. رڻ ڪئو = ويڌن يا وڙل ڪيو، حد ڪئي.
ب = دل، جيءُ اَندر، هستي. ڪنڌن ۾ = نديءَ جي ڪنٺي

VI. ۱۷. ويڙهه رهي = وڙهي رهي. ماڙهوءُ = ماڻهوءُ.
ڪڄ سهي = چڱيءَ طرح سڃاڻڄ. ويندي ڳال وهي =
ڳالهه هٿن کان ٻاهر ويندي. وکر پوندين = پشيمان ٿيندين،
پڇتائڻو پوندءِ. ولها = پريتم، راڻا.

واڻي: نيڻي = ڪڻي وڃي. ڏيڄ = ڏڄ. سنيهو =
نياپو. وجهي = رکي. زاريون = نيزاريون. زور = زور سان.
ڪريڄ = ڪڄ. ڪوماڻا = ڪومائجي ويا. سيڄ = پلنگ.
هنجون = لڙڪ، ڳوڙها. هاريان = ڳاريان. هيڄ = حب،
سِڪ، محبت. منجهان = مان، وچان، پيرو نہ. ڪٿو =
وري نہ آئين. لٿن = تہ. ماءِ = مونکي. مٿي = چالاڪ
ڪري ويٺي. سڻڄ = اهڙو سماچار ٻڌج. نماڻيءَ = غريب،
مومل. نجهڙي = گهر. پيهي = اندر اچي. پڇيڄ = خبر چار
پڇڄ. اهڪيءَ = ڏکي ويل، اهنجي وقت. آڌر = ڏيڍ،
آئت، نيڪ. ڏيڄ = ڏڄ.

VII. ۱. مَ = نہ. ٻول = اي پيارا، پريتم پيارا. ڪاڻياري =
ڪاڻ واري، مهٽي هاب، عيبدار. آئون = مان، مومل.
اڳهين = اڳہ ڪان، اصل ڪان، ازل ڪان. ٻڌي ٻول = ٻڌل
آهيان. ساري = ياد ڪندي. رنم = زار زار ڳوڙها ڳاريم.
رتول = رنگ محل، ڳاڙهي ماڙي. نڪاڻا = نڪڻ يا
رهڻ جي جاءِ، گهر، نڪاڻو. نول = لذيذ طعام، عمدا
کاڄ، مال منايون. وسهه = اعتبار ڪر. وهه = زهر.

VII. ۲. ڪوڏيا = شائق. سنا = ننڊ پر، آرامي.

خبر. سُگهيائي = جهٽ ۾، هڪدم. ٽيءَ = هُنءَ جي وڃڻ جي
هـــا.

VII. ١٣. چوءِ = چوندو آهي. جڳ = عام ماڻهو. سڪيو
= سڪيو آهي. روءِ = روئندو. ڳوڙهو جنءِ ڳل ڳڙي =
ڳوڙها ڳڙندا ڳلن تان ڪرندا ظاهر نظر اَچن (خاموشيءَ ۾).

VII. ١٤. سهسين = جهجها، گهڻا. جنان = جتان،
جنهن لاءِ. سڪن = خواهان آهن، آس رکندا، آسائتا
آهن. تنان = تتان، تنهن وٽان. مونڊ = نراس ٿي مونڊ.
لکيو = قسمت ۾ لکيل هو. سي = اُهي. هنهين = اُهينئين.
ڄاڙ = اَجايو. جين = جيئڻ. ڪوڙي ڪاغذ = ڪوڙي نياپي
تي، سڌ ڪري. آئيون = آيون آهن.

VII. ١٥. راهه = رستو، سڙڪ. ماڙين = مڪان، گهر،
مومل جي ماڙي. ڳر = وٽ. ساهه = دل. ناٿ = نه ته.
راتا = تو جهڙا. راڄ = ملڪ.

VII. ١٦. پڳهه = نوڙي، رسو. وهه = زهر. جر = پاڻي،
ڳوڙها، اَشڪ. جاڳيو = جيڪو وقت جاڳيل يا ننڊ ۾
نه آهيان.

VII. ١٧. باغنئون = باغن مان. بس = بس ڪئي اَٿم.
مزو نٿو اَچي. ڪڪورئا = بيٺل يا بيهاريل آهن. ڪس =
مزو، موج، موافقت. رس = رسي. تن = اَندر، دل.
جن = وانگر. تاڻيو = پڌو، سوگهو يا قابو ڪيو آهي.

VII. ١٨. لونيس = جلڻ پيدا ڪئي. جيهائي = جيڪا

ٿي. ڀرزا=ڇِهون، ذرڙا ذرڙا. ٻجهان=سمجهه ۾ اِئين
ٿو اچي. ٻهر=ٻاهر، ٻئي ڪٿي. وٽو=وڃو آهي، ٽنڪي
پيو. اڳيين=اڳين جاءِ ٿي. هنئون=دل، جان.

VII. ٨. وڏٿو= ٺڪر ڪيو. ڏٻي پيو= ڏڪندي
ڪري پيو. ڏڙ= جسم هنڌ نه هيڪڙي= هڪ هنڌ نه،
ٽنڪيل.

VII. ٩. نه چاٽان= چاڙهي، سڌ، خبر ڪانه آئم. وڏوڙه
=ڪاوڙ ئين. والها= مالڪ، ڏٺي. ڏي ٻاٽا= اچي منزل
ڪر، اچي رهه، ڏاڍو ڪر. ماٽا= خوشيون، فخر، ڳرايون.
ڪن= ڪنهن.

VII. ١٠. رئان= رڙان. هنڌ نهاريو حجرا= اهي ڪمرا
۽ سيج پلنگ ڏسيو. ڪڏه= مٿي، دز، لٽ. ڏريائي=
پيل، رڪيل، ڏريل، ٻنا ڪم آندل. ڏوڙا ٿيا= ميڙا ٿيا،
ڏوڙ يا دز ۾ لٿجي ويا. ڌَر= پيار. رءِ= ڪانسواءِ. جباٽ
= مشڪ، سرهاڻون.

VII. ١١. ميان= سردار. ٻخش= معاف ڪر. ٻچائيون=
ڪمتريون، ٻچڙايون، مدايون. گهوٽ= لاڏلو. مون ور=
منهنجو پيار.

VII. ١٢. ايندهه= اچي، ايندي ٿي. مونئه= موٽي
وئين. جاڙ= جٺ، پل، غفلت. ور نه هئين؟= پيار هئين
نه! والها= پيارا. جٿي= ترسي. هوند= نه پوءِ. جاڳاءِ=
جاڳائين ها نه. سٿي= ننڊ ۾ سمهيل. ساڃاءِ= سڌ يا سڃي

VIII. ٧. سهاڳ=رشتي؛ سنبنڌ، ناتي. واجها پاس =واجهائي تڪي رهي آهيان. پاند=پلئو. پناه=پ ڪ.

VIII. ٨. اُگهاڙي=ظاهر عيبن واري. لڪ=ذري، رتي، تڪر. لاڙي=پراڻو ڪپڙو. اَڳڙي=پ ڪ پردو. ڪڪر=بادل، ڇانوَ ڪندڙ، راحت ڏيندڙ، رحمت- بخش.

VIII. ٩. اُگهاڙي=عيبن سان ڀريل، بي پناه. جوڙي= نوازي، ناهي نئين تيار ڪري. ڪڪر=ڇپر، پ ڪيندڙ، پناه.

VIII. ١٠. پهڄو نانءُ=پنهنجو نالو موتي رکي (مون سان شادي ڪري).

VIII. ١١. ڏک=شاديءَ جو سانت سڳڻ. ڇاڳ= ماڻا، ناز نخرا. ڏک مٿي چڙهڻ=شاديءَ جيان هار سينگار ڪرڻ.

VIII. ١٢. مرڪ=فخر. لڄاين=لڄي ٿيلن، حياءُ ۾ پڌ لن. چپ=مانت، صبر، خاموشي. ڇون=ساڻ ين. اَدب=حياءُ. ڪڄي=ڪرڻ جڳائي.

VIII. ١٣. نڪ ويئو=شرمسار ڪيو. نه ڪڇڻ= سانت يا خاموش رهڻ. رڳ=ڪانسواءِ. رڪ=ڪپ ڪاٽي.

VIII. ١٤. واري=حالت ۾. ڪڍ=ڇا، ڪيئن. جاڻان=سمجهجي. ڪڍ=ڇو، ائين ڇو. (مومل اَصل ڪان راڻي مان صبر جو سبق ڇو ڪين پرايو).

جٺ. جهڙ يائي، هيڏي. ويرا=هينئر ئي، هن ويل، هڪدم.

وائي: سڄهه=وُڄهه، وارو، موقعو. ڪر=ڪل، سڌ، خبر، سماءُ. ڪل=سڀني کي، ساري جڳهه کي. آلڻ واريون=سرتيون، جيڏيون. طعنا ڏينم=ٺوڪبازي، چٿرون ڪن. پٽر=پٽرٽيءَ، سيج پلنگ. رهڄي=خوشيءَ يا هيج مان. وچائيان=پکيڙيان (آجيان ۾). ڪيروليون=ڪير جهڙي اڇي يا سفيد رس ڏيندڙ ڳاهه. چاريان=ڪارايان. چانگي=اٺ. هوت=محبوب، دلبر، جاني، راڻو.

VIII. ١. ساڱاهيم=سوچيم، سمجهيم. جاڙون=پلون، چرڪون، غفلتون. جال=جام، گهڻيئي.

VIII. ٢. لت=اهي.

VIII. ٤. خاموشي=ماٺ، صبر (راڻي جو). خبر=اِن ڳالهه جي سڌ نه مومل، سومل سان سٽي اينئي هٿئي. مت=سهڻو سبق، هدايت، نصيحت. سهت=سدارڳ، سهڻو رستو. حق=واسطي.

VIII. ٥. مديون=غفلتون، گهٽتائون. ميٽي=ميساري، وساري.

VIII. ٦. بديس=لوسان پلئه بڌو يا انڪايو اٿم. مهٖ ۾ مديون نه ڏيىن=لون ورجائين نٿو، منهنجا عيب اپٽيين=کولين، ظاهر ڪرين. (بردبار، پرده پوش آهين).

=اڄي ٿيل. لڄڻ=ڦٽڪڻ، پڇتاءُ وڃڻ. پسڻو=ڏسبو، محسوس ڪبو. عيب = اوڻايون. اَڳيان=اَصلوڪا، سامهون آيل.

VIII. ٢٢. اَد يون=جيڏيون. آڙٽ واريون=سهيليون. نرجا=نرلڄا، بي لڄا يا بي حياءَ. نڪ ٽٽا=منهن يا نڪ مٽي ڪري هلڻ وڍيا=نڪ ڪپيا، لعنت پيل، ڦٽڪار پيل. تان=تڏهن به. وئا=لڄارا يا لڄائماڻ نه ٿيا. پاڻا=پاڻ، اَئلو. مورئا=وڏيڪ اُپريا، بي شرمي. مورئا= موٽي آيا، هليا. منهن ڀر=منهن مٽي ڪري، اوچ ڳاٽ.

VIII. ٢٣. موريي=ورڻي اُپري، موٽي. مه وڏا ٽڪا =وڏي منهن، اوچ ڳاٽ هلڻ لڳا. وڍئا=ڦٽ لعنت ٿين. تان=تہ. وڃن=شرمسار ٿين. اَڻاسن=بي اَٿر ماڻهن، دونسن، نؤدن. ڪوجهن=ڪراهت وارن. ڪنءَ=ڇا.

VIII. ٢٤ جنين=جن. سندي=جي. مه=منهن. نيهائيون=گهڻا، جام. نڪن=نڪ. ٽڪان=ٽنهجو. هيڪڙو =هڪڙو. ٿورو=اَٿر، نقصان؛ ڪس. هر=پل، پلي. سچائي=مسڪين ٿي. سونهن=سونهن ٽا، وڻندڙ، سهڻا لڳن ٿا، وڏيڪ پسند آهن. پينگ=سج، مسڪيني. پرم=لڄ.

وائي: چانگل=اُٺ. چندن=سرها ڏاه يا ڪاٺ. چاريان=چرايان يا ڪارايان. روُح=اَندر، دل. تن=سرير. تونهين جي=تنهنجي ٿي. ٽاڪ=پڇر، گهرج. نت= هميشه. پرياڪ=پره ڦٽي. اَچين جي=متان يا من اَچين. واڻي=نالو. ڏاتر=ڏاتار، داتار. ڏيندم ڏاڪ=مهر، باجهه، ڪندو.

VIII. ١٥. سهس=سهسين، گهڻن ماڻهن کي سيکاري. ڀڃي=ڀڃجي. ٽٽان=مون ٽوٽي، مونکي. ڀهس=زور سان مثال ٿي کم اچي (صبر جو سبق سيکارڻ لاءِ). نيٺي =وني، ڇکي، کشي، زبردستيءَ. نصيب= قسمت. جهليو=پڪڙيو

VIII, ١٦. ماڙهوءَ ماڻهوءَ، شريف انسان. کي= کٿي. کپر=غلط علمت. منجها=منجهان، مان. کل= خبر، سڌ. ڀيم=مونکي ڀيٺي. ٿهجي=تنهنجي صبر جي رستي جي، سچي راه جي.

VIII. ١٧. مهدا = تنهنجي اڳيان. ريلا کنديس رت= رت جا ريلا کنديس، پاڻ قربان کنديس. نصيحت=سبق. رت جا ڳوڙها اکين مان ڳاريندس يا ڀاڻ کهي رت جا ريلا واهيندس، تو اڳيان، جان قربان کنديس تنهنجي راه يا قدمن ۾!

VIII. ١٨. اُنگ=غم کائڻ، سوُر پي وڃڻ، خاموشي (اُنگهه). اَمل=اَملهه، بي بها.

VIII. ١٩. آڻي ٻاز=سچي رستي تي، دڳ لڳائي. سندي=جي. ساز=هشيار. کاريم=کرايم. توبهه= پڇتاءُ. تکڙي=جلد، هڪدم، ترت.

VIII. ٢٠. شرمايوُن=لڄ ۾ ٻڏجي ويون. عيب= اَوگڻ. پسٺو=ڏسي. اَڳيان=ظاهر ٿيل. نڪ نرجايون= شرمسار ٿيڻ جهڙا عيب. مهجي حق ۾=مون ۾، منهنجي پاسي يا طرف.

VIII. ٢١. مونٽي=واپس، ورتي. مه=منهن. لڄايون

IX. ٦. چوڌس = چوطرف، هر طرف. چنڊو = روشنائي، تجلو. منجهين = منجهه، اُن ۾ سمايل. رڳ = ڪانسواءِ.

IX. ٧. چوُڌار = چوڌاري. تنوار = ڳالهه، آواز. مڙوئي = سڀ.

وائي: ٽڙاءُ = ڪنڌيءَ يا ڪناري ٽان. ڪين = جيڪي. ڇرهو = وڻندڙ گاهه چارو. ڇڪيو = ڪاڏو ورتايو. سرهو = خوش. ٿڌا = ٿڌهن. پاهه = سگهه، طاقت. پرائي = حاصل ڪري. لالي = لالاڻ. ابروٽڪاءِ = ابداٽي، مومل جي ملڪ مان. ڪانيڙا = ڏنڊ. رتا = رتي يا ڳاڙهي رنگ جا. نائي = نمي، هيٺ ٿي. ناڪيلاءُ = ڳاڙهي گلن واري ناڳيلي وڻ مان. وڳ = پاڻ، ولر. واسيائين = خوشبوءِ دار ڪيائين. سرا هڻاءُ = سرهن سڳنڌن سان. راءُ = راجا، ملڪ جو والي. محتاجيون = آزيون. عاجزيون = نيزايون. اڳڻاءُ = اڳيان اچي، اڳيان نمي. محلاءُ = محلات، مومل جي ماڙي.

IX. ١. رهاڻ=پاسي، ديس، ماڳ. آديسي=قاصد. چوڏهي ماه چنڊ=چوڏس جو چنڊ، گول چنڊ. جن=وانگر. ساميءَ=آديسيءَ، قاصد. سهائو=سجهندو، روشني. انڌاهو=اونداهي، انڌڪار، گمراهي، شڪ شبها. جوڳيءَ=آديسيءَ. سنڌي=جي. جوت=روشني، پرڪاش.

IX. ٢. ڪستوري=مشڪ جي مست. ولات=ولائت، پريون پرينءَ جو ڏيهه، سڄو جڳت، سارو ملڪ. واسي=خوشبوءِ پکيڙيل. سوڌو=پورن. سنياسي=جوڳي. اتاهين=اُن پرينءَ جي سرهاڻ واري ڏيهه مان.

IX. ٣. ريبارو=نياپو نيندڙ اوٺي. تو ڏاهه=توڏانهن. مڪو=موڪليو. موچارو=سهڻو، راڻو. سوارو=سويل، اُسر جو. گهڙندو=پهچندو. ڪڙهو=اُٺ.

IX. ٤. راڻو=راڻي ڪي. رب=ڏڻي. راضي ڪري=پرچائي، مڃائي، خوش ڪري. مان=شل. ورائي=چڙهائي. واڳ=لانگ (اُٺ تي سوار ٿيڻ ڪاڻ). سين=سان. چڪ ڪري=چڪڻ ڪري. لنبي=پوڇو ڏئي. ماڳ=گهر، محلات، ماڙي. ڍيٽ=سڄو ملڪ. ڍيڪٿو=واسيو.

IX. ٥. ملا=وٺان. لڌيسون=حاصل ڪئيسون. ڪنا=وٺان، ڪان. ڏاس=مهر، سنيهو. اگهيا=قبول پيا.

Printed by Bherumal Shewakram Samtani
at Mahesh Printery, 100/A Main Bazar, Ulhasnagar 4.
and Published by
C. L. Mariwalla, 3/1, Mahalaxmi Co-op. Society.
120, Manmala Tank Road, Bombay 16.